

Jaarverslag

2018

Villa Mout, Schiedam

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
1. Kerncijfers	6
2. Samen met impact financieren	9
2.1 Heilig Hartkerk Arnhem	12
2.2 Brouwhuis Breda	20
3. Verslag van Raad van Toezicht	27
3.1 Inleiding voorzitter Raad van Toezicht	27
3.2 Mijlpalen	28
3.3 Over het Restauratiefonds	30
3.4 Bedrijfsvoering	33
3.5 Financieel resultaat 2018	34
3.6 Begroting 2019	37
4. Bestuur in 2018	39
5. Jaarrekening	43
5.1 Balans per 31 december 2018 (na resultaatverdeling)	43
5.2 Staat van baten en lasten over 2018	45
5.3 Waarderingsgrondslagen	46
5.4 Risicobeheersing	49
5.5 Toelichting op de balans	52
5.6 Toelichting niet uit de balans blijkende verplichtingen	67
5.7 Toelichting staat van baten en lasten	69
5.8 Rapportage Wet normering topinkomens (WNT)	72
5.9 Overige gegevens	74
6. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	77

Voorwoord

Samen met impact financieren

Het financieren van restauraties van monumenten. Dat is de kernactiviteit van onze organisatie, al meer dan 30 jaar. In deze periode hebben we een aantal duizenden financieringen verstrekt aan trotse en betrokken eigenaren. Die eigenaren realiseren zich dat hun monument bijzonder is. Iets waar komende generaties ook van kunnen genieten. Maar zij willen het in de tussentijd natuurlijk zelf ook met plezier kunnen bewonen of kunnen inzetten voor de activiteiten van hun bedrijf of (culturele) organisatie. Tegelijkertijd moeten zij rekening houden met de waarden en mogelijkheden van het monument en soms dus echt belangrijke besluiten nemen.

“Bij alle financieringen die wij verstrekken is samenwerking nodig tussen eigenaren, overheden, erfgoedprofessionals en het Restauratiefonds.”

Om deze besluiten te kunnen nemen is relevante kennis nodig; over de historie van het pand, de monumentale waarden, de bouwtechnische mogelijkheden en de financiële mogelijkheden bijvoorbeeld. Voordat een eigenaar start met de restauratie, herbestemming of verduurzaming van het monument heeft hij of zij veel afwegingen gemaakt. Dat gebeurt vaak op basis van de specialistische kennis van professionals, zoals architecten, aannemers, bouwhistorici, Duurzame Monumenten-adviseurs en ambtenaren van gemeenten, provincies of het Rijk. Al die afwegingen zijn

gericht op het plezierig gebruik en behoud op korte én lange termijn.

Door onze ervaring hebben we in de afgelopen jaren veel kennis verkregen, die wij graag delen met eigenaren. Niet alleen over financieren en subsidieregelingen, maar ook over het proces dat moet worden doorlopen. Zoals gezegd is in dat proces vaak specialistische kennis nodig. Door ons netwerk en samenwerking met veel overheden en erfgoedprofessionals kunnen we eigenaren op het juiste moment verwijzen naar die specialisten die een eigenaar verder kunnen helpen. Om zo te komen tot een afgewogen en effectieve ingreep in hun monument, die zorgt voor dat plezierige gebruik.

Samen met *impact* financieren dus, want bij alle financieringen die wij verstrekken aan eigenaren is samenwerking nodig tussen die eigenaren, overheden, professionals en het Restauratiefonds. Met ‘impact’, omdat er bij zo’n investering echt iets gebeurt. Het monument wordt gerestaureerd, energiezuiniger gemaakt, prettiger bewoond, of krijgt een nieuwe bestemming, vaak ook met grote impact op de omgeving. Op deze manier kan het monument duurzaam worden gebruikt, kan iedereen ervan genieten, het bezoeken en er verhalen over horen en vertellen. En dat draagt bij aan onze missie: “Alle monumenten springlevend”.

Hiervoor zetten deskundige en betrokken Restauratiefonds-medewerkers zich iedere dag in. Door relevante kennis te delen via onze online kanalen en tijdens bijeenkomsten, cursussen en evenementen. Door fondsen te beheren, subsidies uit te betalen en financieringen te verstrekken. Maar ook door de relatie met professionals te onderhouden en de juiste diensten te verlenen aan het ministerie van OCW, aan provincies, gemeenten en private organisaties. Deze diensten hebben we dit jaar op veel vlakken mogen uitbreiden, ook binnen het nieuwe beleid van de minister.

De samenwerking met provincies en gemeenten werd ook in 2018 succesvol ingezet en uitgebreid. Allemaal gericht op belangrijke investeringen in monumenten.

In dit jaarverslag kunt u lezen welke resultaten we hebben behaald. Resultaten waar we trots op zijn: er kwamen meer dan 500.000 bezoekers op monumenten.nl, we deelden onze kennis op bijeenkomsten met vele honderden eigenaren en professionals en er werden ruim 300 monumenten gerestaureerd, verduurzaamd of herbestemd met een financiering van het Restauratiefonds.

Dat gebeurde in een jaar waarin we ons ook voorbereidden op de komst van de nieuwe regeling voor rijksmonumenten (de instandhoudingssubsidie voor woonhuis-rijksmonumenten) en op de verzelfstandiging van onze organisatie, inclusief de vernieuwing van het IT-landschap. Deze verzelfstandiging vindt in 2019 gefaseerd plaats. Wij willen ons blijven ontwikkelen om onze toegevoegde waarde aan overheden en eigenaren te kunnen leveren. Met effectieve aansturing, adequate IT, klantgerichte processen en betrokken medewerkers willen wij ook in de komende jaren samen, met impact, springlevende monumenten financieren!

Kees-Jan Dosker, directeur / bestuurder

1. Kerncijfers

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Resultaat	3.019	4.617
Balanstotaal	1.081.782	970.273
Revolving Fund	396.523	394.819
Jaarlijkse revolverende werking	32.401	40.175
Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek	148.693	107.428
Jaarlijkse revolverende werking	4.555	4.703
Portefeuille financiering		
Laagrentende leningen	327.169	332.209
Restauratiefondsplus-hypotheek	85.426	76.145
Marktconform rentende leningen	355.877	340.792
Overige laagrentende leningen	66.750	59.349
Totaal leningen (excl. voorziening voor insolventie)	835.222	808.495
Productie		
Leningen (in bedragen)	91.965	100.578
Leningen (in aantallen)	601	509
Uitbetaalde rijkssubsidies (in bedragen)	69.176	55.863
Restauratiewijzer (in aantallen)	422	438
Aantal fondsen		
• Centrale overheid	11	11
• Provincies	10	10
• Gemeentes	9	9
• Privaat	3	3
Open Monumentendag (aantal bezoekers)	1.000.000	1.000.000
Klanttevredenheid (partners)	8,3	8,2
Community (aantal leden)	567	300
Online bereik (aantal bezoeken)	856.757	669.297

Brouwhuis, Breda

2. Samen met *impact* financieren

im·pact (de; m) *uitwerking, invloed, effect*

Monumenten dragen bij aan de inrichting van ons land en aan de beleving van een stad of dorp. Bovendien vertellen ze ons over onze geschiedenis en versterken ze onze identiteit. Dat is de conclusie uit (wetenschappelijke) onderzoeken van de afgelopen jaren. Wat een monument met je doet en wat het voor je betekent, is voor iedereen anders, maar duidelijk is: monumenten doen ertoe.

Het is niet voor niets dat overheden en private organisaties er tijd, kennis en geld voor beschikbaar stellen. Dat er honderden professionals dagelijks betrokken zijn bij monumenten. Dat duizenden vrijwilligers er tijd in steken en miljoenen Nederlanders ervan genieten. Door ze te bezoeken, te bewonen, erin te ondernemen of er verhalen over te delen. Het Restauratiefonds helpt monumenten behouden. Dat doen we door kennis te delen en financieringen aan eigenaren te verstrekken, zodat we er met zijn allen van kunnen blijven genieten. Onze missie luidt dan ook: 'alle monumenten springlevend'. Nu en in de toekomst.

We financieren met impact. Het monument wordt gerestaureerd, energiezuiniger gemaakt, of krijgt een nieuwe bestemming. Dat maakt het mogelijk om het monument duurzaam te gebruiken. Je kunt erin wonen of erin ondernemen. Dat iedereen de monumenten kan zien, bezoeken of beleven heeft vaak ook invloed op de omgeving.

Bij alle financieringen die wij verstrekken, is samenwerking nodig tussen eigenaren, overheden, erfgoedprofessionals en het Restauratiefonds. Als alle partijen samen optrekken komt de restauratie, herbestemming of verduurzaming het beste tot stand.

In dit jaarverslag vertellen twee eigenaren over hun monument. Over de dromen die ontstonden toen ze de historische gebouwen voor het eerst zagen en over de inspanningen die ze leverden om ze te herbestemmen. Daarnaast vertellen ze over de samenwerking met andere partijen, om de monumenten te behouden voor de toekomst. Uit hun verhalen blijkt dat passie voor monumenten alle betrokken partijen met elkaar verbindt. Samen houden we alle monumenten springlevend. Samen kunnen we met impact financieren. Wij zijn er trots op dat we hier dagelijks een bijdrage aan kunnen leveren.

Heilig Hartkerk Arnhem

2.1 Heilig Hartkerk Arnhem

Huis van God wordt huis voor gezondheid

In de Arnhemse wijk Hoogkamp is de Heilig Hartkerk herbestemd tot een centrum voor mens en gezondheid. De Heilig Hartkerk, officieel 'Heilig Hart van Jezus', werd gebouwd in 1926-1927 en ontving vanaf 1928 katholieke kerkgangers. Nog geen honderd jaar later, in 2013, is de kerk uit zijn functie ontheven. 'Het gebouw heeft maar 84 jaar als kerk gediend. Dat hadden ze in de tijd dat ze het bouwden niet kunnen vermoeden. Het is zo solide... Ze moeten het er destijds voor de eeuwigheid hebben neergezet', zegt de huidige eigenaar, Eelco Schwartz.

Schwartz' bedrijf Vredelust BV was al eigenaar van de voormalige pastorie naast de kerk. De Arnhemmer zag de leegstand vanaf 2013 met lede ogen aan. Hij besloot het gebouw te kopen en doopte het om tot Gulden Hart - Centrum voor Mens & Gezondheid. Dertien aanbieders die mensen gezond en fit houden zijn er neergestreken. Van kindercoach tot yogaschool en van huisarts tot diëtist.

Dat concept is nét een beetje anders dan het oorspronkelijke plan van Schwartz. 'Mijn idee was om er een collectief aan zorgverleners in te huisvesten, die samen holistische zorg zouden leveren. Dat bleek moeilijk; de meeste zorgverleners werken het liefst binnen hun eigen discipline. Daarom ben ik van mijn eerste idee afgestapt. De droom van een huis voor gezondheid heb ik waargemaakt, maar dan met individuele aanbieders.'

Verhuur van een bijzondere plek

De kerk is een gemeentelijk monument en heeft een gebruiksoppervlak van 1.600 vierkante meter, waarvan 1.200 vierkante meter praktijkruimte. Voordat het gebouw al deze initiatieven kon herbergen, moest het worden verbouwd, gerestaureerd en verduurzaamd. 'Vanwege de stijgende energieprijzen is het rendabel exploiteren van een kerk wel een uitdaging', zegt Harry Kers, accountmanager van het Restauratiefonds. 'Met de inkomsten uit verhuur moet ook de energierekening worden betaald. Vanwege de unieke sfeer, kiezen huurders gelukkig graag voor een werkplek in een kerk.'

De historische details van dit religieus erfgoed in Arnhem zijn verspreid door het hele gebouw aanwezig. Het wijwaterbakje in de toiletruimte, de muurankers in de wanden van de praktijkruimtes en het metselwerk van de gevels dat binnenin de kerk zichtbaar is. 'Ja, we hebben de sfeer buitengewoon goed bewaard', zegt Schwartz opgewekt. 'Mede dankzij de architect hebben we zelfs het ruimtelijke effect van de kerk behouden. We hebben natuurlijk praktijkruimtes in de kerk moeten bouwen, maar daarbij zijn de kruisgewelven allemaal in het zicht gebleven.'

Hoge comforteisen

De huurders hebben vanwege de aard van hun dienstverlening hoge eisen op het gebied van luchtbehandeling, daglicht-toetreding, verwarming en isolatie. 'Qua comfort is het Gulden Hart een mini-ziekenhuis. We hebben de normen van de Landelijke Huisartsen Vereniging gehanteerd', zegt Schwartz.

"Ik ontmoette hier mijn vrouw en onze kinderen zijn hier gedoopt."

Om meer daglicht in de kerk te krijgen, zijn op de begane grond ramen toegevoegd. Schwartz: 'De brede vensterbanken van zink contrasteren met de fragiele stalen kozijnen van de originele ramen op de eerste verdieping. Zo laten we zien dat het een moderne toevoeging is.'

De energielasten houdt de kerk binnen de perken dankzij dubbel glas. Boven de gewelven is isolatie aangebracht en voor de verwarming is een warmtepomp aangelegd, die wanneer nodig wordt ondersteund door een gasketel.

Het achterstallig onderhoud is ook aangepakt, gecombineerd met de restauratiewerkzaamheden. 'Een deel van de dakpannen is vervangen, de hemelwaterafvoer is vernieuwd en een deel van het voegwerk is hersteld. Daarbij heb ik telkens alleen laten doen wat écht nodig was.

Doe je alles perfect, dan kun je een miljoen extra uittrekken', zegt Schwartz.

Eelco Schwartz, eigenaar

Harry Kers, accountmanager

2. Samen met *impact* financieren

'Het is trouwens niet alleen een financiële afweging om niet alles direct te doen; ik ben geen fan van 'overgerestaureerde' gebouwen. Een monument moet niet als de nieuwbouw in Almere worden, het mag doorleefd ogen.'

“Met zijn allen zijn wij
beheerder van het erfgoed.”

Emotionele band

Vijf jaar heeft Schwartz gestoken in de Heilig Hartkerk.

'Had ik vooraf geweten hoeveel tijd, energie en moeite het had gevraagd, dan had ik me achter de oren gekrabd voordat ik eraan begon. Als je het jezelf makkelijk wil maken, kun je beter in een leeg weiland beginnen.'

De emotionele band die Schwartz heeft met de kerk, inspireerde hem. 'Ik voel me verbonden met deze kerk; ik ging er zelf naartoe en ontmoette hier mijn vrouw. Onze kinderen zijn hier gedoopt', vertelt hij. 'Ik wil het gebouw behouden voor de toekomst, voor de buurt.'

Josan Meijers, gedeputeerde Cultuur en Erfgoed van provincie Gelderland is daarover te spreken. 'Stel je woont in de buurt van een kerk. Die kerk, die hoort er dan gewoon bij. Op een dag komt de kerk leeg te staan, doordat minder mensen naar de diensten gaan. Dan kan het toch niet waar zijn dat zo'n stuk religieus erfgoed gewoon verdwijnt?'

De provincie Gelderland hecht veel waarde aan het levend houden van Gelders erfgoed. 'Herbestemming is vaak een sleutel tot duurzaam behoud en het geeft een positieve impuls aan de omgeving', zegt gedeputeerde Meijers.

Ontmoetingsplek

Dat is ook het geval in de buurt van de het Gulden Hart. 'Toen de kerk leegstond, was het er altijd donker, waren er ramen kapot en groeide het onkruid meters hoog tegen de gevel. Nu is er altijd iets te doen, brandt 's avonds de verlichting en is de tuin mooi aangelegd. Het is weer een lust voor

het oog. En daarbij is het een ontmoetingsplek voor de wijkbewoners. Een aantal ouderen uit de buurt halen er geregeld hun avondeten in het restaurant. Binnen maken ze een praatje of drinken ze samen wat. En voor mensen uit omliggende wijken is het handig om een centrum voor gezondheid in de buurt te hebben. Het Gulden Hart ligt centraal voor de Arnhemse wijken Burgemeesterswijk, Gulden Bodem, Sterrenberg en Hoogkamp.'

Waarde

De herbestemming draagt bij aan de beleving en de waarde van de wijk. Maar wat doet het met de waarde van het monument zelf? 'Wat erin is gestoken, levert het gebouw bij verkoop ook wel weer op, maar van winst is dan geen sprake', zegt Schwartz. 'Het verdienmodel is voor deze kerk dan ook niet 'aanschaffen, restaureren, verkopen'. Het geld komt door de verhuur langzaamaan terug. Het verhuren van de ruimtes is me overigens tegengevallen', benadrukt hij. 'Er was genoeg belangstelling hoor - we hebben een wachtlijst - maar bij veel huurders duurt het lang voordat het rond is. Zorgpartijen nemen blijkbaar meer tijd om alles in overweging te nemen dan de commerciële partijen waar ik tot zover aan gewend was.'

“Iedereen moet vanuit het
belang van het monument
redeneren.”

Samen financieren

Het bedrag dat nodig was voor de herbestemming, restauratie en verduurzaming - ruim 3 miljoen euro - kwam uit verschillende bronnen: een laagrentende lening uit het Gelders Monumentenfonds van de provincie Gelderland (beheerd door het Restauratiefonds), een subsidie van diezelfde provincie in samenwerking met de gemeente Arnhem en een Monumenten-hypotheek van het Restauratiefonds. 'Ik ben er trots op dat we samen met het Restauratiefonds een succesvolle formule hebben gevonden om monumenteigenaren steun te verlenen', zegt gedeputeerde Meijers, die het Gulden Hart in 2018 persoonlijk bezocht. 'Het Gelders Monumentenfonds heeft haar nut en toegevoegde waarde de afgelopen jaren bewezen.'

Josan Meijers, gedeputeerde Cultuur en Erfgoed van provincie Gelderland

Het komt tegemoet aan de bestuurlijke en politieke wens om publieke middelen slim in te zetten. Reden voor de provincie om in 2018 7,5 miljoen euro extra beschikbaar te stellen in het Gelders (revolverend) Monumentenfonds.'

Gedeelde liefde voor monumenten

De samenwerking tussen provincie, gemeente, financiers als het Restauratiefonds en natuurlijk de monumenteigenaar zijn volgens accountmanager Harry Kers onontbeerlijk.

'Herbestemming van monumenten is alleen mogelijk als alle neuzen dezelfde kant op staan. Iedereen moet vanuit het belang van het monument redeneren; met zijn allen zijn we beheerder van het erfgoed. Ieder heeft zijn eigen rol.

Scan deze QR-code en
bekijk op YouTube de video
over het Gulden Hart.

Bron: Nationaal
Restauratiefonds

De provincie stelt geld beschikbaar, het Restauratiefonds beheert het fonds, de gemeente investeert in de kwaliteit van de buurt en de eigenaar brengt het ondernemerschap in.

Samen zorgen we dat het monument over tientallen jaren nog in gebruik en springlevend is.'

Schwartz heeft de hulp van het Restauratiefonds als heel positief ervaren. 'Uit alles bleek de liefde voor monumenten. Daar komt nog bij dat het Restauratiefonds niet terugdeinst voor een gebouw als dit. Een reguliere bank vindt het een ingewikkelde casus, maar het Restauratiefonds deinst hier niet voor terug.'

Impact

Heilig Hartkerk Arnhem

Gezondheidscentrum "Het Gulden Hart"

De Heilig Hartkerk is
gelegen in Arnhem en is
gebouwd in
1926-1927

financiering Restauratiefonds
heeft hefboomeffect
op investering derden
3,9

stijging waarde pand
van € 585.000 naar
€ 2.525.000

26 fte
structurele werkgelegenheid
gecreëerd (direct en indirect)

1.440 m²
leegstand ingevuld

19 fte
ingevuld tijdens herbestemming
(direct en indirect)

Brouwhuis Breda

2.2 Brouwhuis Breda

Het Brouwhuis laat de buurt bruisen

In ruim een eeuw tijd zijn er talloze liters bier gebrouwen; Bierbrouwerij De Drie Hoefijzers in Breda was tot 2004 dé brouwerij van het zuiden. Door de leidingen stroomden merken als Breda Bier, Skol en Oranjeboom. Nu, 15 jaar na de sluiting van de bierfabriek, dient het complex als plek om te wonen, te werken en uit te gaan. En al zijn het tegenwoordig andere merken, bier is nog altijd prominent aanwezig; het monument draagt nu de naam Het Brouwhuis en herbergt onder meer de bar Beers & Barrels, waar gasten zelf hun bier tappen.

Het oudste deel van het complex, de mouterij, is van 1885. Daarna is de brouwerij continu veranderd en uitgebreid. Dat zie je terug in de combinatie van gebouwen: ketelhuis, brouwzaal, machinekamer, compressorruimte, moutzolder, historische gang en industriële schoorsteen. Door overnames en verplaatsing van de productie was het gebouw niet meer nodig. Omdat dit industrieel erfgoed nog zo mooi intact is, is het aangewezen als rijksmonument.

Tijdens de leegstand liet de Bredase ondernemer Arthur Teuwen er zijn oog op vallen. 'Daar moet ik iets mee doen, dacht ik. Zo'n karakteristiek gebouw, in de 'upcoming' stationsbuurt, daar kan ik wat moois van maken', blikt hij terug. Hij besloot het in 2011 te kopen met zijn bedrijf TTRR, belegger van historisch onroerend erfgoed. Samen met zijn compagnon toverde hij het om tot een plek voor wonen, werken en uitgaan. Daarvoor was herbestemming, restauratie en verduurzaming nodig. De laatste werkzaamheden worden uitgevoerd, terwijl het complex al volop in gebruik is.

"We hebben zelfs een appartement in de ammoniaksilo gemaakt."

Ontdekkingstocht

Teuwen liet zijn creativiteit de vrije loop bij het herinrichten. 'We hebben zelfs een appartement in de ammoniaksilo gemaakt en twee in de gistbakken. En bovenop het gebouw zijn vijf maisonnettes (met energielabel A) en een penthouse gebouwd. In totaal zijn het dertien appartementen en twaalf kantoren, voor onder meer een modebedrijf, een vliegticket-dealer en een uitzendbureau. Alle ruimtes liggen op een andere hoogte. We hebben de indeling aangepast aan het monument. En we hebben zo veel mogelijk details in stand gehouden en hersteld', zegt Teuwen. 'Het tegelwerk met zeven kleuren, de stalen dakspanten, het glas-in-lood, de ornamenten en de stalen trappen bijvoorbeeld. Ik vond het leuk om op ontdekkingstocht te gaan in het gebouw. Onder de dakgoot vond ik een ouderwetse gietijzeren geklonken dakgoot. Die hebben we weer in het zicht gebracht.'

Historisch pronkstuk

Het historisch pronkstuk van Het Brouwhuis is de bar van horecagelegenheid Beers & Barrels, die in een van de koperen brouwketels is gebouwd. 'De ketel is monumentaal, dus eigenlijk moesten we daarvan afblijven. Maar, koperdieven hebben vroeger delen van de bar uitgeknipt en meegenomen', vertelt Teuwen. 'Daarom hebben we er nu het beste van gemaakt. Op deze manier valt de ketel juist op, het is nu een blikvanger.'

Arthur Teuwen, eigenaar

Remco Vos, accountmanager

Investering

De complete transformatie van het complex vroeg ruim 6,5 jaar tijd en miljoenen euro's. 'We kochten het gebouw tijdens de economische crisis, met eigen middelen. Toen reguliere banken niet wilden financieren voor de herbestemming, wisten we dat we het Restauratiefonds nodig hadden. Dankzij leningen van het Restauratiefonds, de provincie Noord-Brabant en de gemeente Breda is alles gelukt', zegt Teuwen. 'We hebben het hele traject opgedeeld in vijf fases, te beginnen met de aankoop. We hadden toen al een huurder voor het ketelhuis. Dat was de economische drager voor de herbestemming van dat deel. Voor iedere volgende fase hebben we telkens opnieuw huurders gezocht en financiering geregeld. Daarbij konden we iedere keer op het Restauratiefonds rekenen', zegt Teuwen.

"Ik ging op ontdekkingstocht in het gebouw en vond oude elementen."

'Ons loket is altijd open', beaamt Remco Vos, accountmanager van het fonds. 'Crisis of niet.' Het geld voor de Restauratiefondsplus-hypotheek is afkomstig van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Via het Restauratiefonds ondersteunt het ministerie grootschalige restauraties van monumenten. 'Ook de gemeente Breda en de provincie Noord-Brabant verstrekten leningen', zegt Vos. 'Beide overheden boden Het Brouwhuis een laagrentende financiering. Het mes snijdt daarbij aan twee kanten: de monumenteigenaar heeft de financiële middelen en aan het eind van de looptijd is het geld weer beschikbaar voor andere monumenten in de gemeente of provincie.'

Bemiddelende rol

Het Restauratiefonds had een bemiddelende rol in de gezamenlijke financiering. 'In dit soort financieringstrajecten hebben geldverstrekkende overheden tal van vragen', zegt Vos. 'Een veel voorkomende vraag is of een lening kan worden gezien als staatsteun. Wij hebben al vele vergelijkbare projecten gedaan en weten precies wat er kan. We zijn blij dat we dankzij onze kennis de juiste

financiers bij elkaar krijgen, om samen monumenten springlevend te houden.'

Eervol resultaat

Waar zijn compagnon de man van de financiën is, is Teuwen de man van de historie. 'Mijn compagnon bewaakt het budget en ik wil alle monumentale details tot in de puntjes herstellen. Neem één gietijzeren trap. Die wilde ik restaureren, maar dat kostte wel 6.000 euro. Of dat soort dingen het geld waard is, hebben we geregeld samen besproken. Daar kwamen we heel goed uit. Uiteindelijk heeft het complete project meer gekost dan gepland, maar we hebben wel eer van ons werk.' Het resultaat werd ook buiten Breda opgemerkt; de horeca-gelegenheid Beers & Barrels, gevestigd in Het Brouwhuis, won in 2017 de titel 'Best restaurant and bar'. 'Gasten kunnen er zelf hun pilsje tappen aan een taptafel. Ze rekenen aan het eind van de avond af aan de hand van het aantal liters dat ze hebben gedronken. En aan de tapwand kunnen gasten met muntjes speciaalbiertjes tappen', vertelt Teuwen.

Schoorsteenverhuur

Naast de succesverhalen waren er tegenvallers. 'Het gebouw had een asbestvrij-verklaring, maar het zat nog op ontelbaar veel plekken. En een deel van de binnenmuren was zonder verband gemetseld en viel uit elkaar. Ze zullen destijds wel snel een kantoorje hebben willen metselen ofzo. En de vloeren ten slotte, léken goed. Helaas bleken die toch verzakt en

"Erfgoed levert een essentiële bijdrage aan aantrekkelijke dorpen en steden."

gescheurd. We kwamen er leidingen in tegen en steunpunten van machines. Toen wisten we: die vloer gaat 'werken', dus hebben we die vervangen.'

Een uitdaging van een andere orde vormde de monumentale schoorsteen. 'Die wilden we restaureren en dat kost geld, maar dat geld kon de schoorsteen niet zelf terugverdienen met bijvoorbeeld verhuur van werkruimtes. Toen kwamen we

op het idee om een telecomaangebieder er een antenne te laten plaatsen. Dat is gelukt. Met vijftien jaar verhuur verdienen we de kosten (zonder rente) van de schoorsteenrestauratie terug', zegt Teuwen.

Sleutel tot samenwerking

De samenwerking met alle partijen, waaronder het Rijk, gemeente, provincie, financiers en huurders, heeft Het Brouwhuis gemaakt tot wat het nu is, vindt Teuwen. De sleutel tot een goede samenwerking is volgens hem afstemmen en ieders expertise inzetten. 'We hebben een voormalige onderhoudsmonteur mee laten kijken bij de herbestemming. Hij wist precies wat wanneer was (aan) gebouwd en wat dragende muren waren. HVM architecten heeft prachtig werk geleverd, met als hoogtepunt het ontwerpen van de glazen serre op het dak. Daarbij kwam ook overleg met de gemeente kijken; zo'n serre is beeldbepalend voor de buurt. Iedereen heeft zo zijn eigen specialisme, weet wat er kan en mag, maar allemaal hebben we liefde voor het monument. Daarin hebben we elkaar gevonden.'

Wisselwerking

Ook minister Ingrid van Engelshoven is trots op het eindresultaat dat de partijen samen hebben neergezet. 'Het ministerie van OCW hecht waarde aan behoud en gebruik van monumenten. Het erfgoed levert een essentiële bijdrage aan aantrekkelijke dorpen en steden.' Zo ook in Breda. De restauratie en herbestemming hebben een positief effect op het gebied en zijn tot stand gekomen door samenwerking tussen vele partijen. Het is een mooi voorbeeld van de uitwerking van het beleid van de minister, dat zich richt op herbestemming en verduurzaming van monumenten. Maar ook op het gebruiken en het beleven ervan.

Ingrid van Engelshoven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

'Bredanaren vinden het prachtig dat de historie middels deze brouwerij behouden blijft', vult Teuwen de minister aan. 'En het komt de wijk ook ten goede. Overigens, andersom komt de wijk ons project ook ten goede.'

Het is een wisselwerking. De wijk ligt ten zuiden van het spoor, bij het station, op tien minuten wandelen van het stadscentrum. Dat maakt deze buurt populair. Het is nu compleet met Het Brouwhuis als bruisend middelpunt.'

Scan deze QR-code en
bekijk op YouTube de video
over Brouwhuis Breda.
Bron: TTRR / NPO

Impact Brouwhuis Breda

Bierbrouwerij 'De Drie Hoefijzers'

 de oorspronkelijke brouwerij werd opgericht in 1538	 financiering Restauratiefonds heeft hefboomeffect op investering derden 3,8
 stijging waarde pand van € 1.000.000 naar € 9.500.000	 240 fte structurele werkgelegenheid gecreëerd (direct en indirect)
 4.000 m² leegstand ingevuld	 50 fte ingevuld tijdens herbestemming (direct en indirect)

3. Verslag van Raad van Toezicht

Door Willemijn Maas, voorzitter Raad van Toezicht

Op 1 januari 2019 is de Stichting Nationaal Restauratiefonds overgegaan van een Bestuursmodel naar een Raad van Toezicht model. Deze Raad houdt toezicht op het beleid van de directeur/bestuurder en staat hem met raad terzijde. De afspraken over de taken en bevoegdheden van de Raad van Toezicht zijn vastgelegd in “Het reglement voor de Raad van Toezicht”.

Het Restauratiefonds opereert ‘op het snijvlak van publiek en privaat’. In de praktijk betekent dit dat wij weten waar eigenaren behoefte aan hebben en hier toegevoegde waarde leveren. Aan de andere kant begrijpen wij de ambities en doelstellingen van bestuurders en leveren daar met de juiste diensten een bijdrage aan. Het betekent ook dat we enerzijds snel kunnen inspelen op de veranderende klantvraag en -communicatie en anderzijds stabiliteit en zekerheid moeten bieden. In 2018 hebben we aan beide zijden van dat snijvlak mooie resultaten geboekt.

Het kabinet heeft oog voor de waarde van erfgoed en investeert daar ook in: de komende jaren is er 325 miljoen euro extra beschikbaar. In de beleidsbrief Erfgoed Telt geeft de minister richting aan een aantal belangrijke ontwikkelingen in de cultuursector. De nadruk ligt hierbij op instandhouding en herbestemming, de leefomgeving en de verbindende kracht van erfgoed. Thema's die zeer goed passen bij de doelstelling en activiteiten van het Restauratiefonds. Het nieuwe beleid verandert ook - in combinatie met het vervallen van 'de fiscale aftrek'- de manier waarop met name eigenaren van woonhuizen financieel worden ondersteund. Een succesvolle overgang en implementatie vraagt om goede afstemming met onze partners en gerichte communicatie met eigenaren. Daar hebben wij veel aandacht aan gegeven, en dat blijven wij doen.

In 2018 hebben wij weer een groot aantal eigenaren kunnen helpen met onze kennis en financieringen. Door restauratie, herbestemming en verduurzaming werden veel woonhuizen, boerderijen, kerken en industriële objecten weer springlevend. Die resultaten komen niet vanzelf tot stand. Hiervoor is een professionele organisatie nodig die werkt aan goede naamsbekendheid, online communicatie, persoonlijk contact en producten en diensten met toegevoegde waarde. Daarin investeren wij continu, waarbij de nadruk dit jaar lag op de adequate voorbereiding van de vernieuwing van onze IT. Dat is een belangrijke basis voor iedere organisatie, ook voor het Restauratiefonds. Daarnaast wordt doorlopend gewerkt aan het verbeteren van onze (klant)processen, waarbij onze betrokken medewerkers een onmisbare factor zijn. Met de ondersteuning van die vernieuwde systemen zorgen zij voor de realisatie van onze ambities, op dat snijvlak van publiek en privaat.

Het bestuur heeft gedurende 2018 voorbereidingen getroffen om per 1 januari 2019 de overstap naar een Raad van Toezicht te kunnen maken. Wij hebben er alle vertrouwen in dat wij in samenwerking met de directeur/bestuurder de ambities van onze organisatie verder weten te realiseren.

Willemijn Maas, voorzitter Raad van Toezicht

Investeren in monumenten

Met de beschikbare middelen van overheden kunnen wij belangrijke investeringen in duurzaamheid en restauraties tegen een lage rente financieren.

300+

Monumenten gerestaureerd, verduurzaamd of herbestemd met onze financieringen

+ € 25 miljoen

extra subsidie uitbetaald aan restauratie grote monumenten

voor grootschalige restauraties en herbestemming (RFH Plus)

+ € 30 miljoen

+ € 400.000

Cultuurfonds Overijssel

+ € 1.400.000

in Drents Monumentenfonds

+ € 500.000

Cultuurfonds Groningen

+ € 7.500.000

in Gelders Monumentenfonds

+ € 10 miljoen

voor duurzame investeringen door OCW (DML)

Kennis delen

Monumenten onderhouden, restaureren, verduurzamen of herbestemmen vraagt om gedegen kennis. Samen met onze partners delen wij kennis met eigenaren, investeerders en professionals.

telefonisch contact
15.000

75.000
bezoekers
herbestemming.nu

1.500
eigenaren 'ontmoet'
op locatie

nieuwsbrief Restauratiefonds
11.000

5.000
downloads Gids
Monumentaal
Wonen

energiescans
voor inzicht in
verduurzaming
40

521
cursisten via
ErfgoodAcademie

deelnemers Nationaal
Monumenten Congres
500

bezoekers restauratiefonds.nl
250.000

Draagvlak vergroten

Ons hart voor monumenten laten wij zoveel mogelijk spreken. Mensen houden van monumenten. Daarom delen wij inspirerende verhalen en ondersteunen de mogelijkheid om ze te bezoeken.

bezoekers Open Monumentendag
1 miljoen

posters Open
Monumentendag
500+

7.535
nieuwsbrieflezers
hartvoormonumenten.nl

11 miljoen+
monumentenfans in NL

567
leden community

bezoekers monumenten.nl
500.000

3.2 Onze bijdrage aan springlevende monumenten

Wij zetten ons iedere dag in voor onze monumenten. Een monument is meer dan een stapel stenen; het is emotie. Elk gebouw heeft zijn eigen verhaal en vertelt iets over onze geschiedenis. Monumenten dragen zo bij aan de identiteit van dorp, stad of regio en daarmee ons land. Wanneer iedereen deze bijzondere gebouwen kan beleven en ervaren, blijven ze springlevend!

Tevreden klanten (8,9) en partners (8,3)

Waardering voor: kennis, lage rente, snelheid, betrouwbaarheid, klantvriendelijkheid

3.3 Over het Restauratiefonds

Het Restauratiefonds zet zich elke dag in voor het behoud van ons prachtige erfgoed. Erfgoed is meer dan een stapel stenen: erfgoed is emotie. Elk gebouw heeft zijn eigen verhaal en vertelt iets over onze geschiedenis. Wij helpen eigenaren om deze bijzondere gebouwen duurzaam te gebruiken, te bewonen, er in te werken of te ontspannen. Hierdoor blijft een monument 'springlevend', wat enorm belangrijk is voor de toekomst van deze prachtige gebouwen.

Dit willen wij bereiken door:

- Monumenteigenaren te ondersteunen met kennis en financiering.
- Een financieel verbinder te zijn voor monumentaal erfgoed tussen eigenaren en overheden.
- Een inspirator te zijn in het beleven van monumenten voor het grote publiek om zo de betrokkenheid en draagvlak voor het behoud van monumenten te versterken.

Onze missie

Het Restauratiefonds zet zich in voor het in stand houden van Nederlandse monumenten door het financieren, het geven van informatie en voorlichting, het uitbetalen van subsidies en het beheren van revolverende fondsen. Wij doen dit voor monumenteigenaren op klantgerichte wijze, waarbij wij als organisatie zonder winstoogmerk streven naar een kostendekkende, efficiënte bedrijfsvoering, gericht op een adequate omvang van het vermogen en een toereikend weerstandsvermogen.

Onze visie

Het Restauratiefonds wil een onafhankelijke en onmisbare partner zijn voor monumenteigenaren als het gaat om het financieren van en kennis over het behoud van monumenten. Wij hebben hiervoor structureel voldoende middelen beschikbaar via overheden en particuliere organisaties. Hiermee leveren wij een substantiële bijdrage aan een mooi en herkenbaar Nederland.

Historie

Stichting Nationaal Restauratiefonds is in 1985 opgericht, op initiatief van het toenmalige Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC). Wij opereren binnen de statuten en de (beleids)kaders van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). In eerste instantie was het Restauratiefonds primair belast met het voorfinancieren en uitbetalen van monumentensubsidies, het verstrekken van Restauratie-hypotheken en het beheren van het Revolving Fund. Deze dienstverlening is in samenspraak met het ministerie in de loop der jaren verbreed tot het bieden van een totale financieringsoplossing voor eigenaren, gericht op het in stand houden van alle type monumenten.

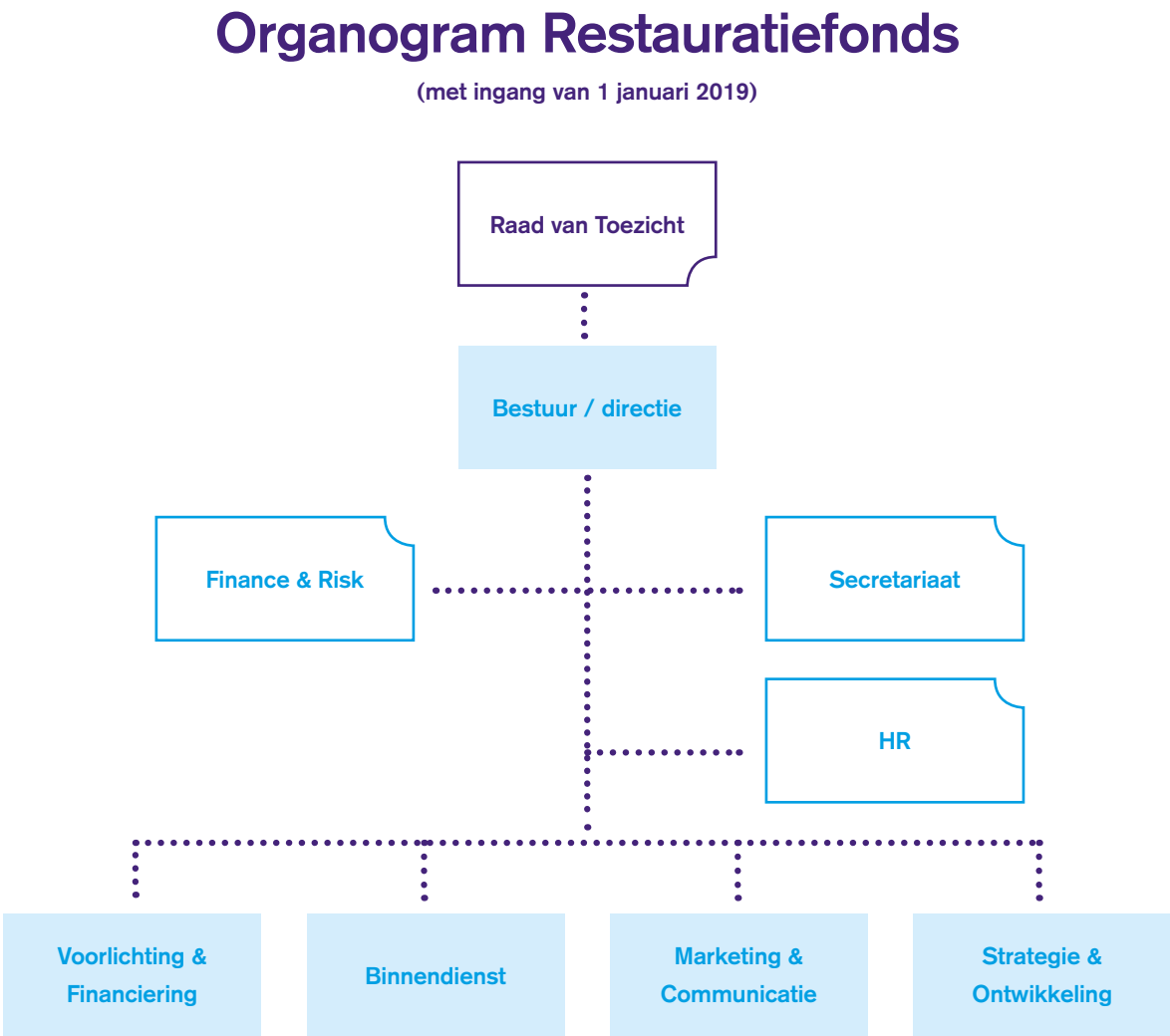
Eigenaren kunnen tegenwoordig ook ondersteund worden bij de verduurzaming of herbestemming van hun monument, doordat het Rijk, provincies of gemeenten hiervoor steeds vaker geld beschikbaar stellen via het Restauratiefonds.

De ervaring met eigenaren en de contacten met andere organisaties brengt ons in een positie waarin het delen van kennis vanzelfsprekend is geworden en toegevoegde waarde biedt: 'Verstand van financieren, hart voor monumenten', past dan ook echt bij onze organisatie.

De organisatie

Het beheer voor het Restauratiefonds wordt uitgevoerd door Fondsenbeheer Nederland. Fondsenbeheer is specialist op het gebied van fondsmanagement en werkt zonder winstoogmerk. Zij biedt ondersteunende diensten op het gebied van IT, Finance, Compliance, Juridische Zaken, Risk Management, Treasury, Human Resources en Huisvesting & Facilities.

De fondsen die gebruik maken van de dienstverlening van Fondsenbeheer hebben in overleg besloten om dit in 2019 zelfstandig te gaan organiseren. Dit betekent dat wij voorbereidingen hebben getroffen om per 1 januari 2019 zelfstandig werkgever te zijn. In 2019 vindt de inrichting of uitbesteding van de genoemde ondersteunende diensten plaats. Hiervoor is een projectorganisatie opgezet.

Nationaal Restauratiefonds, Amersfoort

3.4 Bedrijfsvoering

Wet- en regelgeving

Autoriteit Financiële Markten (AFM)

Het Restauratiefonds staat onder toezicht van de AFM. Het Restauratiefonds heeft een Wft-vergunning van de AFM voor het aanbieden van hypothecair krediet.

Privacy

Gedurende het verslagjaar is veel tijd en aandacht besteed aan de nieuwe privacywetgeving. Passende technische en organisatorische maatregelen zijn genomen om persoonsgegevens te beschermen en inbreuk in verband met privacygegevens te voorkomen. Waar nodig zijn meldingsplichtige datalekken gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

Integriteit

Interactieve integriteitssessies voor alle medewerkers hebben de bewustwording op integriteitsgebied onder de aandacht gebracht.

Treasury

Marktrente

Ook in 2018 heeft de negatieve rente een stempel gedrukt op het Treasurybeleid. Het dagelijkse liquiditeitenbeheer werd hierdoor beïnvloed, doordat de interbancaire vergoeding voor daggeld het hele jaar op een niveau is geweest van ongeveer -0,35%. Desalniettemin is negatieve rente voor de liquiditeitsposities voorkomen, doordat met de bank afspraken zijn gemaakt over in omvang beperkte positieve saldi en doordat het Restauratiefonds gebruik kan maken van Schatkistbankieren.

Delayed Start Funding

Om de effecten van negatieve geldmarktrente te beperken is de toepassing van Delayed Start Funding gecontinueerd. Bij Delayed Start Funding wordt voor het funden van de aanvullende (verstekte) leningen, ter overbrugging van de ontvangst van financiering, tijdelijk gebruik gemaakt van de eigen liquiditeiten voor een periode van maximaal één jaar. Aan de hand van de liquiditeitsprognose wordt van geval tot geval bepaald met welke mate van vertraging de Delayed Start Funding transactie kan worden aangegaan. Daarbij wordt de afweging gemaakt in verschil van rentelasten tussen direct ingaande financiering en Delayed Start Funding.

Risk

Het management werkte in 2018, in samenwerking met de risicomanagementfunctie, aan de verdere risicobeheersing binnen het Restauratiefonds volgens de principes van het "Three Lines of Defence"-model. De belangrijkste strategische, financiële, operationele en compliance risico's zijn geherdefinieerd en betreffende beheersingsmaatregelen zijn geformuleerd. In 2018 is meer aandacht besteed aan het onderkennen van de strategische risico's, wat heeft bijgedragen aan een verbeterde lange termijn visie van het Restauratiefonds. Tevens zijn de voornaamste risico's van het transitietraject in kaart gebracht en zoveel mogelijk beheersbaar gemaakt.

De risicomanagementfunctie adviseert tevens over de risicobeheersing ten opzichte van de risicobereidheid en capaciteit door middel van het opstellen van risicobandbreedtes, bewaakt de werking van de beheersmaatregelen en zorgt eenmaal per kwartaal in samenwerking met het management voor een rapportage richting het bestuur. Eind 2018 is besloten de Interne Controle uit te laten voeren door een onafhankelijke Interne Audit partij teneinde de "Three Lines of Defence"-werking in 2019 verder te kunnen verstevigen.

IT

In het kader van de verzelfstandiging van het Restauratiefonds wordt het IT-landschap in 2020 vernieuwd. Een deel van de applicaties wordt vervangen, omdat deze technisch verouderd zijn of voor het Restauratiefonds te duur zijn geworden. Voor deze nieuwe applicaties heeft in 2018 een zorgvuldige pakket- en leveranciersselectie plaatsgevonden.

3.5 Financieel resultaat 2018

Over 2018 is het bedrijfsresultaat na onttrekking bestemmingsfonds uitgekomen op 3,0 miljoen euro (2017: 4,6 miljoen euro). De afname ten opzichte van 2017 wordt voornamelijk verklaard door een eenmalige vrijval garantiefonds in 2017. Ten opzichte van de begroting 2018 is het gerealiseerde bedrijfsresultaat na onttrekking bestemmingsfonds 2,2 miljoen euro hoger uitgekomen. Dit wordt verklaard door een hoger renteresultaat, lagere projectkosten en een lagere dotatie aan de voorziening dan begroot.

Bedrijfsopbrengsten

Het renteresultaat is uitgekomen op 12,0 miljoen euro. Dit is een daling van 1,9 miljoen euro ten opzichte van 2017 (13,9 miljoen euro). Dit wordt veroorzaakt door een incidentele vrijval (2,1 miljoen euro) van een reservering voorfinanciering garantiefonds gemeenten in 2017.

Het renteresultaat op de portefeuille aanvullende leningen is uitgekomen op 7,1 miljoen euro en is 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2017 (6,3 miljoen euro). De stijging van het renteresultaat op de portefeuille aanvullende leningen wordt grotendeels verklaard door lagere rentelasten en inzet van Delayed Start Funding (zie bedrijfsvoering).

De stijging van het renteresultaat op de verstrekte Restauratiefondsplus-hypotheek wordt veroorzaakt doordat de portefeuille Restauratiefondsplus-hypotheek met 9,3 miljoen euro is toegenomen ten opzichte van 2017. Per balansdatum bedraagt de portefeuille Restauratiefondsplus-hypotheek (inclusief Duurzame Monumentenplus-Lening) 85,4 miljoen euro (2017: 76,1 miljoen euro) van een totaal beschikbaar bedrag in het Revolving Fund van 148,7 miljoen euro.

Bedrijfslasten

De managementvergoeding over 2018 is met 7,8 miljoen euro in lijn met 2017. De managementvergoeding betreft de kosten die direct verbonden zijn aan de bedrijfsvoering en bestaan voor het overgrote deel uit personeels-, IT- en huisvestingskosten.

Vennootschapsbelasting

Als gevolg van de Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen 2015 is het Restauratiefonds sinds 2016 verplicht tot het afdragen van vennootschapsbelasting. Uit overleg met de belastingdienst is gebleken dat het Restauratiefonds over al zijn activiteiten belasting af moet dragen. Dit is als zodanig verwerkt in de jaarrekening 2018.

Onttrekking bestemmingsfonds

In 2018 heeft het Restauratiefonds van het ministerie van OCW toestemming gekregen om 0,1 miljoen euro uit het bestemmingsfonds te gebruiken voor investeringen in de automatisering.

Productie leningen

In 2018 is voor 92,0 miljoen euro aan leningen verstrekt (2017: 100,6 miljoen euro). Hiermee is de totale productie lager uitgevallen vergeleken met 2017. Dit wordt vooral veroorzaakt door een lagere productie in aanvullende leningen. De productie van regionale leningen laat een stijging van 6,0 miljoen euro zien. De productie van laagrentende leningen als geheel is in lijn met voorgaand jaar.

Subsidies

Naast het verstrekken van leningen betaalt het Restauratiefonds ook subsidies uit. In 2018 heeft het Restauratiefonds 49,4 miljoen euro (2017: 53,2 miljoen euro) aan Brim-subsidies uitbetaald en 19,7 miljoen euro (2017: 2,7 miljoen euro) aan overige rijks-subsidies.

Eigen Vermogen

Het Eigen Vermogen ultimo 2018 bedraagt 555,0 miljoen euro (2017: 507,5 miljoen euro) en bestaat uit het Revolving Fund (396,5 miljoen euro), het Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek (148,7 miljoen euro) en het bestemmingsfonds terugontvangen subsidies (9,8 miljoen euro).

Nationaal Restauratiefonds, Amersfoort

De toename in het Eigen Vermogen van 47,5 miljoen euro ontstaat door een dotatie van het ministerie van OCW van 30,0 miljoen voor Restauratiefondsplus-hypothek en 10,0 miljoen voor Duurzame Monumentenplus-Lening. Daarnaast heeft er een toevoeging van 4,5 miljoen euro aan het bestemmingsfonds plaatsgevonden door het terugvorderen van subsidies en is het resultaat over 2018 aan de verschillende revolving funds toegevoegd.

Revolverende werking fondsen

Een van de belangrijkste factoren voor de werking van een revolving fund is het aflossingspatroon, zowel regulier als additioneel, van de kredietnemers. Voor de laagrentende leningen die vanuit het Revolving Fund zijn verstrekt, is in 2018 totaal 35,7 miljoen euro afgelost (2017: 42,2 miljoen euro). Hiervan is 51% additioneel afgelost (2017: 58%).

(x EUR 1.000)	Revolving fund	Verstrekt	Beschikbaar
Restauratiefonds-hypothek	364.154	317.022	47.132
Kerken Nevenfunctie-Lening	1.625	598	1.027
Antillen	8.431	5.731	2.700
Duurzame Scholenfonds	7.000	0	7.000
Duurzame Monumenten-Lening	10.007	3.815	6.192
Totaal laagrentende leningen	391.217	327.167	64.050
Cultuurfonds voor monumenten	5.039	4.171	868
Varend Erfgoed-Lening	267	52	215
Totaal Revolving Fund	396.523	331.390	65.133
Restauratiefondsplus-hypothek	138.685	82.773	55.912
Duurzame Monumentenplus-Lening	10.007	2.654	7.353
Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheke	148.693	85.427	63.266
Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies	9.772	0	9.772
Totaal Eigen Vermogen	554.988	416.817	138.171

3.6 Begroting 2019

De totale verwachte productie in 2019 is 75,0 miljoen euro, dit is 17,0 miljoen euro lager dan de productie van 2018.

Tot en met 2018 konden eigenaren van een rijksmonument voordezelfde werkzaamheden gebruik maken van een laagrentende lening en de fiscale monumentenaftrek.

Per 1 januari 2019 is de monumentenaftrek afgeschaft. Vanaf 1 januari 2019 moet een particuliere eigenaar van een rijksmonument met een woonfunctie voor dezelfde instandhoudings-werkzaamheden kiezen tussen een 100% laagrentende lening of een subsidie van 38%. Naar verwachting kiest de particuliere eigenaar eerder voor een subsidie. De productie van de Restauratiefonds-hypotheke is op basis hiervan lager begroot op 14,0 miljoen euro in 2019. De impact op de productie van de Restauratiefondsplus-hypotheke is naar verwachting minder groot. De productie van de Restauratiefondsplus-hypotheke is begroot op 17,0 miljoen euro.

De productie van laagrentende leningen voor verduurzaming van een rijksmonument is begroot op 10,0 miljoen euro. De verwachte groei wordt veroorzaakt door de mogelijkheid tot het verstrekken van een financiering voor verduurzaming, zonder dat de eigenaar gelijktijdig restaureert. De productie in Monumenten-hypotheke (aanvullende leningen tegen marktconforme rente) is begroot op 25,5 miljoen euro voor 2019. De productie in de aanvullende leningen wordt grotendeels extern gefinancierd op de kapitaalmarkt onder de garantie van de Achterborgovereenkomst.

Voor 2019 is het saldo van baten en lasten na onttrekkingen uit het bestemmingsfonds begroot op 0,5 miljoen euro (positief).

Eind 2018 heeft het Restauratiefonds van het ministerie van OCW toestemming gekregen om over de jaren 2019 t/m 2023 in totaal 4,3 miljoen euro te onttrekken voor het vernieuwen van het IT-landschap.

4. Bestuur in 2018

2018 was het laatste jaar waarin wij werkten volgens het Bestuursmodel. Vanaf 1 januari 2019 is de heer Kees-Jan Dosker de directeur/ bestuurder van onze stichting en werken wij met een Raad van Toezicht model. De bestuursleden zijn allen toegetreden tot deze Raad.

In het jaar 2018 bestond het bestuur uit 7 personen. Dit bestuur is in 2018 vijf keer bijeengekomen. De bestuursvergaderingen vonden plaats in aanwezigheid van de directeur en de manager (of senior medewerker) Strategie & Ontwikkeling. Naast de bestuursvergaderingen was er frequent contact tussen de voorzitter en penningmeester met de directeur en andere medewerkers.

Commissie bestond in 2018 uit twee leden: penningmeester de heer Van der Veldt en mevrouw Nouwen. De directeur en manager Finance & Risk van het Restauratiefonds participeerden in de Financiële Commissie als adviseur.

De Financiële Commissie is in 2018 vier keer bijeengekomen. In de eerste helft van 2018 heeft de Financiële Commissie overleg gevoerd met de accountant Mazars over de jaarrekening 2017. Daarnaast is er in de tweede helft van het jaar overleg geweest met de accountant over de interim controle van Mazars. De uitkomsten van de interim controle werden in december gedeeld met het bestuur.

Corporate governance

De werkwijze van het bestuur was in een drietal bestuursreglementen nader gedefinieerd. In het algemene bestuursreglement waren afspraken vastgelegd over het functioneren van het bestuur, uiteraard in aansluiting op wat de statuten hierover bepaalden. In het reglement bevoegdhedenstructuur was de gehele procuratie en volmacht structuur van het Restauratiefonds vastgelegd. Aansluitend hierop was er een interne procuratieregeling. Ten slotte waren de taken en bevoegdheden van de Financiële Commissie vastgelegd in een reglement. Deze reglementen werden in 2018 niet gewijzigd.

In 2018 is gewerkt binnen de kaders en conform deze reglementen (respectievelijk conform de procuratieregeling). In de wijze van verantwoording werd een scherp onderscheid gemaakt tussen de kwartaalrapportages, waarmee de directeur verantwoording aflegde aan het bestuur, en de jaarrekening, waarmee het bestuur verantwoording aflegde aan haar stakeholders.

Het functioneren van het bestuur voldeed hiermee aan de hedendaagse eisen op dit terrein.

18 april 2019, Raad van Toezicht Nationaal Restauratiefonds

Het bestuur in 2018, Nationaal Restauratiefonds

Binnen het bestuur was een Financiële Commissie ingesteld. Deze Financiële Commissie had een adviserende rol en stond het bestuur bij in zijn toezichhoudende taken met betrekking tot de interne controle in de ruimste zin. De Financiële

Samenstelling bestuur t/m 31 december 2018

Mevrouw W.J. (Willemijn) Maas, voorzitter
Eerste benoeming: december 2014
Herbenoeming: december 2020

Functie: Toezichthouder, interim-manager en adviseur

Belangrijke nevenfuncties:

- lid RvC Havenbedrijf Amsterdam
- voorzitter Vriendenvereniging van het Koninklijk Concertgebouworkest en het Concertgebouw (onbezoldigd)

De heer J.A. (John) Jorritsma, vice-voorzitter
Eerste benoeming: april 2013
Herbenoeming: april 2019

Functie: burgemeester gemeente Eindhoven

Belangrijke nevenfuncties:

- voorzitter Stichting Innovatie Recreatie en Ruimte (STIRR)
- voorzitter Stichting Brainport
- voorzitter Metropoolregio Eindhoven

Mevrouw M.M. (Marga) Kool, bestuurslid
Eerste benoeming: maart 2010
Afgetreden: maart 2019

Functie: schrijfster en columniste

Belangrijke nevenfuncties:

- lid Begeleidingscommissie van de onderzoeksraad voor Veiligheid.
- bestuurslid (secretaris) Stichting Oldenhof, Vollenhove (onbezoldigd)
- bestuurslid Gebiedscoöperatie Zuid-West Drenthe (onbezoldigd)
- zelfstandig adviseur Bestuurlijke Aangelegenheden

De heer drs. A.M. (Ton) van der Veldt, penningmeester en lid Financiële Commissie
Eerste benoeming: januari 2017
Herbenoeming: januari 2020

Laatste functie: lid Raad van Bestuur MUFG Bank Europe NV

Belangrijke nevenfuncties:

- zakelijk leider a.i. Stichting Opera Theater Amsterdam
- lid bestuur Stichting Administratiekantoor Golfbaan Oosterzij
- lid bestuur Stichting Aandelen Fondsenbeheer Nederland

De heer drs. A.A.M. (Arno) Brok, bestuurslid
Eerste benoeming: april 2013
Herbenoeming: april 2019

Functie: commissaris van de Koning in de provincie Fryslân

Belangrijke nevenfuncties:

- voorzitter Dutch Culture
- lid van het Dagelijks Bestuur Samenwerkingsverband Noord-Nederland
- voorzitter van het Prins Bernhard Cultuurfonds Fryslân
- voorzitter van Stichting Bouwcultuurfonds
- lid Fryske Akademy
- lid Kor Onclin-Fysink Smeets Stichting Leeuwarden (beheer kunstcollectie Fries/Franse kunstenaar)

Mevrouw drs. M.A. (Marieke) van Schijndel MBA, bestuurslid
Eerste benoeming: december 2013
Herbenoeming: december 2019

Functie: directeur Museum Catharijneconvent

Belangrijke nevenfuncties:

- lid Raad van Toezicht Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) (tot oktober 2018)
- bestuurslid Kunst in het Stationsgebied
- bestuurslid Stichting het Utrechts Museumkwartier
- bestuurslid Stichting Victor de Stuers (tot september 2018)

Mevrouw M.J.P.G. (Mirjam) Nouwen, bestuurslid en lid Financiële Commissie
Eerste benoeming: januari 2017
Herbenoeming: januari 2020

Functie: consultant en toezichthouder

Belangrijke nevenfuncties:

- vicevoorzitter RvT AvroTros, voorzitter Audit Cie
- vicevoorzitter RvC RET, voorzitter Audit Cie
- voorzitter RvT NHF (Munt Hypotheken)
- voorzitter J.C. Ruigrok Stichting

5. Jaarrekening

5.1 Balans per 31 december 2018 (na resultaatverdeling)

ACTIVA		2018	2017
(x EUR 1.000)		bedrag	bedrag
Financiële vaste activa			
1	Portefeuille leningen	833.694	810.788
2	Zero-leningen	4.162	11.089
3	Actieve belastinglatentie	110	170
4	Voorgefinancierd garantiefonds	453	546
		838.418	822.593
Immateriële vaste activa			
5	Geactiveerde implementatiekosten IT	258	0
		258	0
Viottende activa			
6	Vorderingen	14.009	7.496
7	Op voorschot betaalde Brim-subsidies	32.361	40.343
8	Liquide middelen	196.735	99.840
		243.106	147.680
Totaal activa		1.081.782	970.273

PASSIVA		
(x EUR 1.000)	2018 bedrag	2017 bedrag
Eigen Vermogen		
9 Revolving Fund	396.523	394.819
10 Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypothek	148.693	107.428
11 Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies	9.772	5.276
	554.988	507.522
Langlopende schulden		
12 Onderhandse leningen o/g	233.500	186.055
13 Regionale Restauratiefondsen	60.325	50.779
14 Provinciale Cultuurfondsen voor Monumenten	30.039	28.726
15 Belegde Subsidie-op-termijn	21.847	28.717
	345.711	294.276
Kortlopende schulden		
16 Onderhandse leningen o/g < 1 jaar	44.800	43.566
17 Revolving Fund Varend Erfgoed	69	87
18 Overige kortlopende schulden	136.214	124.820
	181.083	168.474
Totaal passiva	1.081.782	970.273

5.2 Staat van baten en lasten over 2018			
(x EUR 1.000)	Gerealiseerd 2018	Begroting 2018	Gerealiseerd 2017
Rentebaten	17.215	17.224	19.649
Rentelasten	-5.172	-6.007	-5.712
19 Renteresultaat	12.043	11.217	13.937
20 Ontvangen behandelingskosten	910	918	996
21 Overige baten	757	654	806
Som der bedrijfsopbrengsten	13.709	12.789	15.739
22 Managementvergoeding Fondsenbeheer	-7.824	-7.889	-7.828
23 Dotatie voorziening	-250	-1.500	-981
24 Overige lasten	-1.696	-3.039	-1.604
Som der bedrijfslasten	-9.771	-12.428	-10.412
Saldo baten en lasten excl. belasting	3.939	361	5.327
25 Vennootschapsbelasting	977	80	806
Saldo baten en lasten incl. belasting	2.962	281	4.521
26 Onttrekking bestemmingsfonds	57	550	96
Saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds	3.019	831	4.617

Verdeling saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds		
	2018	2017
Dotatie Revolving Fund	1.704	3.381
Dotatie Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheke	1.315	1.235

5.3 Waarderingsgrondslagen

Bedrijfsactiviteiten

De activiteiten van de Stichting Nationaal Restauratiefonds (KvK nr. 41181555), statutair gevestigd te Amersfoort en kantoorhoudend aan de Utrechtseweg 12 in Amersfoort, bestaan voornamelijk uit: het financieren van monumentaal (on)roerend goed, het uitvoeren van subsidieregelingen voortvloeiend uit het stelsel voor monumentenzorg, het geven van voorlichting en strategisch advies binnen de relevante beleidsvelden vanuit een financieel-economisch kader.

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

De jaarrekening is opgesteld volgens de in Nederland algemeen aanvaarde richtlijnen voor financiële verslaggeving, inclusief Richtlijn 640 ‘Organisaties zonder winststreven’ van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ 640) en bepalingen krachtens de Wet normering topinkomens (WNT). De jaarrekeningen is opgesteld volgens het principe van going concern.

De historische kostprijs¹ is de algemene grondslag voor de waardering van de activa en passiva en voor de bepaling van het resultaat. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen de nominale waarde.

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro’s. Alle financiële informatie is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal. Door deze afronding kunnen minimale afrondingsverschillen in tellingen ontstaan. De afrondingsverschillen zijn niet materieel voor inzicht in balans en resultaat.

Gebruik van oordelen en schattingen

Bij het opstellen van de jaarrekening worden door het management oordelen gevormd alsmede schattingen en veronderstellingen gemaakt die van invloed zijn op de toepassing van de grondslagen en de gerapporteerde waarde van de activa, passiva, baten en lasten. De feitelijke resultaten kunnen afwijken van de schattingen. De schattingen en veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

De volgende waarderingsgrondslagen vereisen schattingen en veronderstellingen:

- Inschattingen die worden gedaan ter bepaling van het verwachte verloop van de leningen op portefeuilleniveau om zodoende de financiële risicopositie vast te stellen. Het verwachte verloop wordt geschat op basis van het contractuele verloop van de portefeuille inclusief de offertes minus de geschatte aflossingen, zowel regulier als additioneel.
- Inschattingen en aannames die worden gedaan ter bepaling van de voorziening voor insolventie. Dit betreft met name inschattingen van het kredietrisico over leningen die voor rekening en risico van het Restauratiefonds aan monumenteigenaren zijn verstrekt.

Vreemde valuta

Transacties in vreemde valuta worden omgerekend naar euro’s tegen de geldende wisselkoers op transactiedatum. In vreemde valuta luidende activa en passiva worden per balansdatum omgerekend in euro's tegen de wisselkoers op balansdatum. De optredende koersverschillen bij omrekening worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Financiële instrumenten

Onder financiële instrumenten worden zowel primaire financiële instrumenten (onder andere vorderingen en schulden) als financiële derivaten verstaan. Voor de grondslagen van primaire financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost.

1 Verkrijgings- of vervaardigingsprijs.

Derivaten

Het Restauratiefonds past kostprijs hedge-accounting toe conform RJ Richtlijn 290 ‘Financiële derivaten’ op basis van generieke hedge documentatie, zoals beschreven in het Treasury Statuut. Het Restauratiefonds documenteert de wijze waarop de hedgerelaties passen in de doelstellingen van het risicobeheer, de hedgestrategie en de verwachting van de effectiviteit van de hedge.

Per balansdatum moet de effectiviteit van de hedge worden bepaald. Binnen het Restauratiefonds wordt de effectiviteitsmeting uitgevoerd aan de hand van de dollar offset methode. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt tussen de cumulatieve verandering van de marktwaarde van het hedge instrument en de cumulatieve verandering van de waarde van de afgedekte positie.

Het effectieve deel van financiële derivaten die zijn toegewezen voor kostprijs hedge accounting wordt tegen kostprijs gewaardeerd en het ineffectieve deel wordt tegen reële waarde gewaardeerd. De veranderingen van de reële waarde van het ineffectieve deel worden direct in de staat van baten en lasten verwerkt.

Activa

Financiële vaste activa

De onder financiële vaste activa vallende posten worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de nominale waarde. Voorzieningen voor het kredietrisico worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. Vervolgens worden de financiële vaste activa na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

De post voorgefinancierd garantiefonds wordt gewaardeerd tegen netto contante waarde.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa (geactiveerde implementatiekosten IT) worden bij de eerste verwerking opgenomen tegen de historische kostprijs, bestaande uit verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs en overige kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen op basis van de geschatte economische levensduur en indien van toepassing van bijzondere waardeverminderingen. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname.

Uitgaven voor ontwikkelingsprojecten worden geactiveerd als onderdeel van de vervaardigingsprijs als het waarschijnlijk is dat het project economische voordelen gaat behalen en de kosten betrouwbaar kunnen worden vastgesteld. Kosten van onderzoek worden verwerkt in de winst- en verliesrekening.

Viottende activa

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde en staan ter vrije beschikking van het Restauratiefonds, tenzij anders vermeld.

Passiva

Kortlopende schulden en langlopende schulden

De onder kort- en langlopende schulden vallende posten worden bij de eerste verwerking opgenomen tegen de nominale waarde. Transactiekosten die direct toe te rekenen zijn aan de verwerving van de schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Vervolgens worden de schulden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Dit is het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten.

De portefeuille Belegde Subsidie-op-termijn is gewaardeerd tegen de nominale waarde van de schuldrest(en) per balansdatum, vermeerderd met de nog bij te schrijven rente per balansdatum.

Eigen Vermogen

Het Eigen Vermogen wordt gewaardeerd tegen nominale waarde. Onder het Eigen Vermogen vallen het Revolving Fund, Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek en Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies. Het Revolving Fund bestaat uit een bestemmingsfonds, ontstaan door stortingen van het ministerie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), en een algemene reserve, ontstaan door toevoegingen van het resultaat.

Het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies ontstaat door bedragen die door het Restauratiefonds worden teruggevorderd van de subsidieontvangers en eventuele overige dotaties van de Staat. Dit bestemmingsfonds mag het Restauratiefonds inzetten voor onder meer investeringen in de automatisering, na vooraf verkregen instemming van de minister.

Voorziening kredietverliezen

Een voorziening voor kredietverliezen wordt in overeenstemming met de geldende verslaggevingsregels gevormd voor posten, waarbij sprake is van objectieve aanwijzingen voor een bijzondere waardevermindering op balansdatum.

Resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de som der bedrijfsopbrengsten (baten) en alle hiermee verbonden, aan het verslagjaar toe te rekenen bedrijfslasten. De lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor vermelde waarderingsgrondslagen.

Baten en lasten worden toegekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover deze op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen, die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen als die voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn.

Rentemarge

De rentebaten en -lasten worden op basis van het toerekeningsbeginsel verantwoord in de staat van baten en lasten voor alle rentedragende instrumenten.

Ontvangen behandelingskosten

De ontvangen behandelingskosten zijn kosten die aan de geldnemers in rekening worden gebracht voor de verstrekking van financieringen. Deze worden als opbrengst verantwoord op het moment van het passeren van de (hypotheek)akte.

Vennootschapsbelasting

De vennootschapsbelasting wordt berekend tegen het geldende tarief over het resultaat voor belastingen van het boekjaar. Daarbij wordt rekening gehouden met permanente en tijdelijke verschillen tussen de commerciële en de fiscale winstberekening. De tijdelijke verschillen zijn ontstaan door in de commerciële winstberekening af te wijken van de fiscale winstberekening.

5.4 Risicobeheersing

Het Restauratiefonds heeft als doel 'alle monumenten springlevend' door het verstrekken van kennis en financiering. Tegelijkertijd is het Restauratiefonds onderhevig aan veranderingen in de (financiële) markt en kent een hoge maatschappelijke en financiële verantwoordelijkheid. 2018 kenmerkte zich ook door een transitie van verschillende diensten in het kader van de verzelfstandiging van het Restauratiefonds.

Risicoprofiel

Binnen deze context zijn er strategische, financiële, operationele en compliance risico's in kaart gebracht waarbij passende beheersmaatregelen zijn opgesteld. Daarnaast is er specifieke aandacht besteed aan risico's die gepaard gaan met het transitietraject.

De belangrijkste strategische risico's die gedurende 2018 zijn geïdentificeerd, zijn gerelateerd aan financiële markontwikkelingen, de wijzigingen in de structuur van de fiscale aftrek en de bijbehorende grondslag van laagrentende leningen. Deze risico's zijn zoveel mogelijk gemitigeerd door effectief relatiebeheer, een verbreding van het productenpallet, een toekomstgerichte beleidsvoering en het tijdig en doeltreffend vinden van alternatieve werkwijzen.

Het Restauratiefonds is onderhevig aan uitbestedingsrisico's, met name het risico van een onvoldoende kwaliteit van de uitbestede diensten. Deze zijn gedurende 2018 gemitigeerd door de invoering van een uitbestedingsbeleid. IT-specifieke uitbestedingsrisico's worden beheerst door middel van Service Level Agreements en een gedegen IT beveiligingsbeleid.

Door de aard van de dienstverlening heeft het Restauratiefonds specifieke aandacht voor financiële risico's, te weten het herfinancierings- en kredietrisico waardoor onze positie als financieringsverstrekker onder druk kan komen te staan en de belangrijke taak van zorg aan de klant in het geding komt. Deze risico's worden beheerst door een gedegen treasury-, krediet- en revisiebeleid en onderliggende processen.

Het belang van effectieve en efficiënte processen is verder erkend in operationele risico's zoals het risico tot het bewust of onbewust overtreden van regels, fouten in de bedrijfsvoering, datalekken of andere gerelateerde incidenten. De processen worden nauwlettend gemonitord en beheerst door middel van een gedegen beleidsvoering, structurele proces controles en cultuurgerichte beheersmaatregelen zoals integriteitsworkshops. Compliance risico's waarbij geen volledige nakoming van de geldende wet -en regelgeving is wil het Restauratiefonds als vanzelfsprekend volledig mitigeren. Dit wordt geborgd door structurele Compliance Monitoring en het Product Approval en Review Proces.

Tot slot is het Restauratiefonds in 2018 begonnen met een transitietraject van verschillende diensten in het kader van de verzelfstandiging. Tijd, kwaliteit en kosten zijn hierbij de belangrijkste elementen van de risico's welke zijn ondervangen door een beheerste transitieaanpak, het uitbestedingsbeleid en het inzetten van interne en externe expertise. Tevens is er binnen het kader van de transitie specifieke aandacht besteed aan het creëren van draagvlak door een goede communicatie en transparante besluitvorming om de organisatie- en cultuurverandering in goede banen te leiden.

Risicobereidheid

De mate waarin het Restauratiefonds bereid is risico's te nemen bij het nastreven van de doelstellingen verschilt per risicocategorie.

Strategische risico's	laag	Het Restauratiefonds is een stabiele organisatie gekenmerkt door een hoge mate van maatschappelijke en financiële verantwoordelijkheid waardoor de risicoacceptatie op strategisch niveau laag is.
Financiële risico's	gematigd	Een zekere mate van risicoacceptatie is inherent aan de aard van de dienstverlening en de doelstelling van het Restauratiefonds teneinde 'alle monumenten springlevend' te kunnen houden.
Operationele risico's	zeer laag	Het Restauratiefonds kent een zeer lage risicobereidheid in het opvolgen van regels en beleid en streeft naar efficiënte en effectieve processen om dit te waarborgen.
Compliance risico's	nul	Het Restauratiefonds streeft ernaar volledig te voldoen aan alle van toepassing zijnde wet -en regelgeving om de zorg voor de klant te borgen.

Risicomanagement

Het risicomanagement binnen het Restauratiefonds is opgezet volgens de principes van het Three Lines of Defence (3LoD) model en Enterprise Risk Management (ERM) waardoor risicomanagement een integraal onderdeel van de beleidsvoering vormt.

Bij het Restauratiefonds is risicomanagement geïntegreerd in het beleid, de processen en de organisatiecultuur waarbij het lijnmanagement het uiteindelijke eigenaarschap over de risico's heeft. Dit wordt aangeduid met de 1ste lijn volgens het 3LoD principe. De 2de lijn wordt gevormd door functies die dit faciliteren zoals Risk Management, Compliance , IT en Control. De 3de lijn waarborgt vervolgens door middel van controles dat het risicomanagement en met name de beheersmaatregelen inclusief de proces controles effectief en efficiënt zijn. De rapportagelijnen van de functies zijn dermate ingevuld om een zo onafhankelijk mogelijke positie na te streven.

De parameters van de risicomanagementfunctie zijn in 2018 vastgelegd in een zogeheten Risk Charter. Hierin zijn de verantwoordelijkheden van de functie vastgelegd en is het kader aangegeven. De Risk Manager is verantwoordelijk voor het faciliteren van de risk assessment waarbij de voornaamste risico's en beheersmaatregelen in kaart zijn gebracht. Hiertoe heeft het managementteam een SWOT-analyse uitgevoerd met als resultaat dat alle risico's in beeld zijn gebracht.

De onderkende risico's zijn vervolgens door de Risk Manager in 2018 in een Risk Register vastgelegd en gewogen al naar gelang kans en impact. Het managementteam heeft per risico beheersmaatregelen opgesteld om de risico's binnen de gestelde risicobandbreedtes te houden welke zijn gerelateerd aan de risicobereidheid. De operationele beheersmaatregelen zijn vervolgens gecontroleerd door de Risk Manager volgens de richtlijnen van de 3de lijn. Per kwartaal is hierover aan het managementteam, Financiële Commissie en het bestuur gerapporteerd. Tot slot is de risicomanagementfunctie als onderdeel van de controle op de jaarrekening ook door de externe accountant beoordeeld.

5.5 Toelichting op de balans

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

1. Portefeuille leningen

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
a Laagrentende leningen	321.168	325.738
b Restauratiefondsplus-hypotheken	83.786	74.460
c Aanvullende leningen	355.046	339.657
d Bouwrekeningen	6.953	11.752
e Regionale Restauratiefonds-hypotheken	38.232	31.249
f Cultuurfonds-hypotheken	28.402	27.794
g Varend Monument-Leningen	105	137
Stand per 31 december	833.692	810.788

1a. Laagrentende leningen

	2018			2017		
(x EUR 1.000)	bedrag	aantal	rente	bedrag	aantal	rente
Stand per 1 januari	332.209	5.333	1,33%	346.818	5.574	1,31%
Bij: opgenomen bedragen	25.113	265	1,51%	22.688	211	1,50%
rente	4.430			4.548		
Af: aflossingen	-34.583	-411	1,27%	-41.845	-452	1,24%
Stand per 31 december excl. voorziening	327.169	5.187	1,34%	332.209	5.333	1,33%
Af: voorziening insolventie	-6.001			-6.470		
Stand per 31 december incl. voorziening	321.168			325.738		

De portefeuille laagrentende leningen bestaat met name uit Restauratiefonds-hypotheken, Duurzame Monumenten-Leningen, Kerken Nevenfunctie-Leningen, Stadsherstelleningen en leningen aan de Nederlandse Antillen en BES-eilanden. Deze laagrentende leningen worden verstrekt uit de verschillende Revolving Funds.

De voorziening voor insolventie is in 2018 afgenomen met 0,5 miljoen euro.

In de portefeuille laagrentende leningen zijn leningen in Amerikaanse dollars opgenomen (totaal 7,2 miljoen Amerikaanse dollar/ 5,7 miljoen euro). Deze leningen zijn gewaardeerd tegen de wisselkoers van 31 december 2018. Het betreft de financiering van de monumentenfonds en restauratieprojecten op Curaçao, Aruba en Sint Maarten.

Als zekerheid voor bijna alle verstrekte leningen verkrijgt het Restauratiefonds het recht van hypotheek. De leningen betreffen veelal een tweede (of hogere) hypotheek. Voor een beperkt aantal overige leningen is in het verleden geen recht van hypotheek verkregen. Het totaal van deze leningen zonder recht van hypotheek bedraagt 3,8 miljoen euro per 31 december 2018 (2017: 4,0 miljoen euro). Hiervan heeft 3,6 miljoen euro (4,7 miljoen Amerikaanse dollar) betrekking op de leningen verstrekt op Aruba en Curaçao.

In 2018 is voor de laagrentende leningen een bedrag van 11,4 miljoen euro gemeentegarantie opgenomen (2017: 13,1 miljoen euro) voor in het verleden aangegane Restauratiefonds-hypotheken.

1b. Restauratiefondsplus-hypotheek

	2018			2017		
(x EUR 1.000)	bedrag	aantal	rente	bedrag	aantal	rente
Stand per 1 januari	76.145	113	1,50%	53.531	72	1,50%
Bij: opgenomen bedragen	12.836	23	1,50%	26.081	44	1,50%
rente	1.240			1.061		
Af: aflossingen	-4.795	-3	1,50%	-4.529	-3	1,50%
Stand per 31 december excl. voorziening	85.426	133	1,50%	76.145	113	1,50%
Af: voorziening insolventie	-1.640			-1.685		
Stand per 31 december incl. voorziening	83.786			74.460		

De Restauratiefondsplus-hypotheek en de Duurzame Monumentenplus-Lening zijn leningen specifiek voor restauraties, verduurzamings- en herbestemmingsprojecten in de categorie niet-woonhuizen, die worden verstrekt vanuit het Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheken. Deze leningen kennen veelal een hoger risicoprofiel dan de Restauratiefonds-hypotheken vanwege de lagere verhandelbaarheid van de te financieren monumenten en doordat de onderliggende verdienmodellen nog vaak moeten worden bewezen.

De Restauratiefondsplus-hypotheken worden verstrekt op basis van hypothecaire zekerheid, waarbij het recht van de eerste of hogere hypotheek wordt gevestigd op het onderpand. Het kredietrisico van de leningportefeuille Restauratiefondsplus-hypotheken is in lijn met voorgaand jaar.

De aan Professionele Organisaties voor Monumenten (P.O.M.) verstrekte Restauratiefondsplus-leningen hebben een hoger risicoprofiel door een achtergesteld karakter. Per 31 december 2018 zijn er aan twee P.O.M. achtergestelde leningen verstrekt met een restschuld van 5,4 miljoen euro. Voor een bedrag van 1,6 miljoen euro is een gemeentegarantie opgenomen (2017: 1,6 miljoen euro).

1c. Aanvullende leningen

	2018			2017		
(x EUR 1.000)	bedrag	aantal	rente	bedrag	aantal	rente
Stand per 1 januari	340.792	2.473	3,15%	299.948	2.514	3,44%
Bij: opgenomen bedragen	50.137	246	2,55%	67.702	262	2,55%
rente	10.676			10.624		
Af: aflossingen	-45.728	-233	3,56%	-37.483	-303	3,65%
Stand per 31 december excl. voorziening	355.877	2.486	3,13%	340.792	2.473	3,15%
Af: voorziening insolventie	-831			-1.135		
Stand per 31 december incl. voorziening	355.046			339.657		

Onder aanvullende leningen vallen de verstrekte leningen aan monumenteigenaren tegen marktconforme rentetarieven in de vorm van annuïteiten-, lineaire- en aflossingsvrije leningen. Het kredietrisico over de leningportefeuille aanvullende leningen is in 2018 met 0,3 miljoen euro afgenomen.

In onderstaande tabel staan de zekerheden vermeld die per jaareinde 2018 ten grondslag liggen aan de portefeuille aanvullende leningen. Het betreft hier alleen hoofdzekerheden, waaronder een lening is verstrekt. Er zijn combinaties van zekerheden mogelijk. Het deel van de portefeuille aanvullende leningen dat onder recht van hypotheek is verstrekt aan monumenteigenaren is voor rekening en risico van het Restauratiefonds.

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Recht van hypotheek	319.902	308.121
Gemeentegarantie (met onder andere recht van hypotheek)	27.112	31.010
Verpanding van overheidssubsidie	8.863	1.662
Stand per 31 december	355.877	340.792

1d. Bouwrekeningen

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Bouwrekeningen	3.156	7.705
Bouwrekeningen Restauratiefondsplus-hypotheek	3.797	4.046
Totaal bouwrekeningen	6.953	11.752

Het gewogen gemiddelde rentepercentage in 2018 over de bouwrekeningen is 2,00% (2017: 1,78%). Dit zijn alle producten onder de portefeuille leningen exclusief Restauratiefondsplus-hypotheek. Voor de bouwrekeningen Restauratiefondsplus-hypotheek bedraagt dit rentepercentage 1,50% (2017: 1,50%).

1e. Regionale Restauratiefonds-hypotheek

	2018			2017		
(x EUR 1.000)	bedrag	aantal	rente	bedrag	aantal	rente
Stand per 1 januari	31.249	276	1,50%	28.776	280	1,50%
Bij: opgenomen bedragen	9.722	45	1,50%	5.096	21	1,50%
rente	535			458		
Af: aflossingen	-3.274	-13	1,50%	-3.081	-25	1,50%
Stand per 31 december excl. voorziening	38.232	308	1,50%	31.249	276	1,50%
Af: voorziening insolventie	0			0		
Stand per 31 december incl. voorziening	38.232			31.249		

De Regionale Restauratiefonds-hypotheek zijn verstrekte leningen uit de Regionale Restauratiefondsen. Deze leningen worden verstrekt onder het recht van hypotheek en meestal voor risico van de desbetreffende gemeenten, provincies of fondsen.

1f. Cultuurfonds-hypotheek

	2018			2017		
(x EUR 1.000)	bedrag	aantal	rente	bedrag	aantal	rente
Stand per 1 januari	27.963	503	1,52%	28.336	503	1,52%
Bij: opgenomen bedragen	2.752	37	1,50%	1.954	30	1,50%
rente	434			436		
Af: aflossingen	-2.736	-27	1,51%	-2.764	-30	1,52%
Stand per 31 december excl. voorziening	28.413	513	1,51%	27.963	503	1,52%
Af: voorziening insolventie	-11			-169		
Stand per 31 december incl. voorziening	28.402			27.794		

De Cultuurfonds-hypotheek zijn verstrekte leningen uit deels de provinciale Cultuurfondsen voor Monumenten en deels uit het Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheek. Deze leningen worden verstrekt onder het recht van hypotheek en voor risico van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

1g. Varend Monument-Leningen

	2018			2017		
(x EUR 1.000)	bedrag	aantal	rente	bedrag	aantal	rente
Stand per 1 januari	137	13	1,50%	174	16	1,50%
Bij: opgenomen bedragen	0	0	0,00%	0	0	0,00%
rente	2			3		
Af: aflossingen en rente	-34	-2	1,50%	-40	-3	1,50%
Stand per 31 december	105	11	1,50%	137	13	1,50%

De Varend Monument-Leningen zijn verstrekte leningen uit deels het Fonds Varend Erfgoed en deels uit het Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheek. Deze laagrentende leningen worden verstrekt voor risico van het Restauratiefonds en het VSB fonds naar rato van beider inleg. Als zekerheid is bij deze leningen pandrecht op het gefinancierde varend erfgoed verkregen.

Per 1 april 2016 is het Restauratiefonds gestopt met het verstrekken van Varend Monument-Leningen.

2. Zero-leningen

(x EUR 1.000)	2018		2017	
	bedrag	rente	bedrag	rente
Stand per 1 januari	11.089	4,87%	10.608	4,87%
Bij: opgenomen bedragen	0	0,00%	0	0,00%
opgebouwde rente	488		481	
Af: aflossingen en rente	-7.415	5,17%	0	0,00%
Stand per 31 december	4.161	4,43%	11.089	4,87%

De zero-leningen zijn uitgezette leningen met gelden ontvangen van het ministerie van OCW ten behoeve van een deel van de financiering van de Belegde Subsidie-op-termijn (leningen).

3. Actieve belastinglatentie

(x EUR 1.000)	2018	2017
	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	170	0
Bij: dotatie	0	296
Af: vrijval uit hoofde wijziging belastingtarief	0	-8
realisatie uit hoofde van afschrijving	-60	-118
Stand per 31 december	110	170

In 2016 heeft een eenmalige uitgave plaats gevonden voor investeringen in de automatisering, ter grootte van 1,2 miljoen euro. Commercieel is deze investering in 2016 in één keer in het resultaat verwerkt en fiscaal geactiveerd. Het bedrag van de investering is vervolgens, na goedkeuring van het ministerie van OCW, onttrokken uit het bestemmingsfonds terugontvangen subsidies.

De actieve belastinglatentie is in 2017 gevormd. Jaarlijks vindt er een vrijval van 60 duizend euro plaats.

4. Voorgefinancierd garantiefonds

(x EUR 1.000)	2018	2017
	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	546	0
Bij: dotatie	0	546
Af: aflossingen en rente	-93	0
Stand per 31 december	453	546

In het verleden zijn hypothecaire leningen verstrekt, waarop een garantie is afgegeven voor rekening en risico van diverse gemeenten. Het Restauratiefonds heeft de stortingen in het garantiefonds voorgefinancierd, berekend op basis van de netto contante waarde. De netto contante waarde per 31 december 2018 bedraagt 453 duizend euro.

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

5. Geactiveerde implementatiekosten IT

(x EUR 1.000)	2018	2017
	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	0	0
Bij: aanschafwaarde	258	0
Af: cumulatieve afschrijving	0	0
Stand per 31 december	258	0

De immateriële vaste activa betreft de geactiveerde implementatiekosten van de nieuwe IT-omgeving van het Restauratiefonds. Er worden geen intern bestede uren geactiveerd. De implementatiekosten worden na ingebruikname van de IT-omgeving in 5 jaar afgeschreven.

VLOTTENDE ACTIVA

6. Vorderingen

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
a Overige vorderingen	11.681	5.452
b Overlopende activa	1.855	1.664
c Vennootschapsbelasting	474	381
Stand per 31 december	14.009	7.496

6a. Overige vorderingen

Rekeningen-courant met kredietrelaties, aangemerkt door de rijksoverheid als Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud (P.O.M.).

6b. Overlopende activa

De overlopende activa bestaan voornamelijk uit nog te ontvangen rente en opbrengsten die betrekking hebben op boekjaar 2018 en die nog niet zijn gefactureerd.

6c. Vennootschapsbelasting

De vennootschapsbelasting bestaat uit het verschil tussen de vooruitbetaling van de voorlopige aanslag over 2016, 2017 en 2018 van 3,2 miljoen euro en de berekende belastingverplichting van 2,7 miljoen euro opgenomen voor 2016, 2017 en 2018.

7. Op voorschot betaalde Brim-subsidies

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	40.343	24.816
Bij: opgenomen bedragen	50.429	51.107
Af: aflossingen en rente	-58.411	-35.580
Stand per 31 december	32.361	40.343

Met het ministerie van OCW is een overeenkomst gesloten ter voorfinanciering van Brim-subsidies. Op deze voorfinanciering is door het ministerie geen rente verschuldigd voor zover het netto saldo van voorfinancieringen en nog uit te betalen subsidies een positief saldo laat zien.

8. Liquide middelen

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Bank	42.799	63.540
Ministerie van Financiën	153.936	36.300
Stand per 31 december	196.735	99.840

De liquide middelen bestaan uit: rekening-courant saldi bij banken, rekening-courant saldi bij het ministerie van Financiën (waarvan 36,4 miljoen euro Garantiefonds Rijksmuseum), deposito's en spaarrekeningen bij banken die tegen geldmarkt tarieven zijn uitgezet. Het saldo Garantiefonds Rijksmuseum is niet vrij beschikbaar.

Een deel van de liquide middelen wordt aangehouden in Amerikaanse dollars ten behoeve van investeringen in projecten op de Nederlandse Antillen en BES-eilanden. Per 31 december 2018 bedraagt dit 0,4 miljoen Amerikaanse dollars (0,3 miljoen euro).

EIGEN VERMOGEN

9. Revolving Fund

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
a Bestemmingsfonds	297.534	297.534
b Algemene reserve	98.990	97.286
Stand per 31 december	396.523	394.819

Het Revolving Fund bestaat uit een aantal sub-revolving funds, te weten: Restauratiefonds-hypotheek, Kerken Nevenfunctie-Lening, Antillen, Duurzame Monumenten-Lening, Duurzame Scholenfonds voor Monumenten en het aandeel van Restauratiefonds in fondsen van derden.

Het Revolving Fund bestaat uit een bestemmingsfonds, ontstaan door stortingen van het ministerie van OCW, en een algemene reserve, ontstaan door toevoegingen van het resultaat. Het Revolving Fund wordt gebruikt om laagrentende leningen te verstrekken aan monumenteigenaren.

9a. Bestemmingsfonds Revolving Fund

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	297.534	289.426
Bij: onttrekking	0	-1.892
Af: dotaties	0	10.000
Stand per 31 december	297.534	297.534

In 2018 hebben door het ministerie van OCW geen stortingen plaatsgevonden ten behoeve van Revolving Fund.

9b. Algemene Reserve Revolving Fund

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	97.286	93.905
Bij: toevoeging van het resultaat	1.704	3.381
Stand per 31 december	98.990	97.286

De algemene reserve is ontstaan door toevoegingen van het resultaat. In 2018 is 1,7 miljoen euro van het totaal resultaat van 3,0 miljoen euro aan de algemene reserve toegevoegd.

10. Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
a Bestemmingsfonds Restauratiefondsplus-hypotheek	142.950	103.000
b Algemene reserve Restauratiefondsplus-hypotheek	5.744	4.429
Stand per 31 december	148.693	107.428

Het Revolving Fund bestaat uit een bestemmingsfonds, ontstaan door stortingen van het ministerie van OCW, en een algemene reserve, ontstaan door toevoegingen van het resultaat. Deze Revolving Funds worden gebruikt om laagrentende leningen te verstrekken aan monumenteigenaren ten behoeve van grootschalige restauraties en herbestemmingsprojecten in de categorie niet-woonhuizen.

10a. Bestemmingsfonds Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	103.000	103.000
Bij: dotaties	39.950	0
Stand per 31 december	142.950	103.000

In 2018 is door het ministerie van OCW 40,0 miljoen euro aan het Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek gedoteerd ten behoeve van:

- Restauratie en herbestemming rijksmonumenten Restauratiefondsplus-hypotheek (30,0 miljoen euro);
- Duurzame Monumentenplus-Lening (10,0 miljoen euro).

10b. Algemene reserve Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	4.429	3.193
Bij: toevoeging van het resultaat	1.315	1.235
Stand per 31 december	5.744	4.429

De algemene reserve is ontstaan door toevoegingen van het resultaat. In 2018 is 1,3 miljoen euro van het totaal resultaat van 3,0 miljoen euro toegevoegd aan de algemene reserve.

11. Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	5.276	3.931
Bij: terugontvangen subsidies	4.552	1.440
Af: onttrekking investeringsagenda	-57	-96
Stand per 31 december	9.772	5.276

Het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies is het gedeelte van het Eigen Vermogen van het Restauratiefonds dat is ontstaan door dotaties van het ministerie van OCW en toevoegingen van de jaarlijks terugontvangen subsidies. Deze middelen mogen worden aangewend voor onder meer automatisering, na goedkeuring door het ministerie van OCW.

In 2018 is voor 4,6 miljoen euro aan terugontvangen subsidies toegevoegd aan het bestemmingsfonds ten gevolge van lager vastgestelde, reeds door het Restauratiefonds uitbetaalde, subsidies. Na goedkeuring van het ministerie van OCW is een bedrag van 57.000 euro onttrokken uit het bestemmingsfonds in 2018 voor investeringen in de automatisering.

LANGLOPENDE SCHULDEN

12. Onderhandse leningen o/g

(x EUR 1.000)	2018		2017	
	bedrag	rente	bedrag	rente
Stand per 1 januari	186.055	1,03%	158.071	1,19%
Bij: opgenomen	92.245	0,47%	71.550	0,53%
Af: aflossingsverplichting < 1 jaar	-44.800	0,13%	-43.566	1,27%
Stand per 31 december	233.500	0,79%	186.055	1,03%

Aan de geldgevers zijn de volgende zekerheden verstrekt:

- verpanding van (bij dezelfde geldgevers) uitgezette zero-leningen;
- verpanding van hypothecaire vorderingen met gemeentegarantie;
- voor zover de aangetrokken gelden zijn gebruikt voor de financiering van rijks-, provinciale- en gemeentelijke monumenten (zijnde zakelijke gerechtigden op beschermde monumenten in de zin van de Monumentenwet 1988) is de Achterborgovereenkomst van toepassing.

De aan de Achterborgovereenkomst te ontfangen zekerheid is voor de financiers gelijk aan het bedrag van de schuldrest per balansdatum. De maximum dekking onder de Achterborgovereenkomst is 380,0 miljoen euro.

De looptijden van de onderhandse leningen zijn als volgt:

- schuldrest met een looptijd >1 jaar en ≤5 jaar: 160,8 miljoen euro (gemiddelde rentevoet: 0,37%);
- schuldrest met een looptijd >5 jaar: 72,7 miljoen euro (gemiddelde rentevoet: 0,29%).

13. Regionale Restauratiefondsen

(x EUR 1.000)	2018	2017
	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	50.779	46.754
Bij: gestort door samenwerkingpartners	9.203	4.100
rente	536	457
vervallen termijnen	0	0
Af: opgenomen	-2	-376
beheervergoeding	-192	-156
Stand per 31 december	60.324	50.779

Onder deze post vallen verschillende rekeningen-courant met partners (met name provincies en gemeenten), waarbij geen looptijd is afgesproken. In 2018 is er voor 9,2 miljoen euro gestort in het Gelders Monumentenfonds (7,5 miljoen euro), het Drents Monumentenfonds (1,4 miljoen euro), Utrechts Restauratiefonds (0,2 miljoen euro) en het Monumentenfonds 1818 (0,1 miljoen euro).

Ultimo 2018 is er voor 38,2 miljoen euro aan Regionale Restauratiefonds-hypotheek verstrekt.

14. Provinciale Cultuurfondsen voor Monumenten

(x EUR 1.000)	2018	2017
	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	28.726	27.995
Bij: gestort door Prins Bernhard Cultuurfonds	900	500
rente	369	369
vervallen termijnen	0	1.968
Af: opgenomen	0	-1.966
beheervergoeding	44	-140
Stand per 31 december	30.039	28.726

Onder deze post vallen verschillende rekeningen-courant met diverse externe partijen, waarbij geen looptijd is afgesproken. Initieel is er 31,4 miljoen euro gestort, waarvan 26,8 miljoen euro door het Prins Bernhard Cultuurfonds en 4,6 miljoen euro door het Restauratiefonds. In 2018 is er voor 0,9 miljoen euro bijgestort door Prins Bernhard Cultuurfonds Groningen (0,5 miljoen euro) en Prins Bernhard Cultuurfonds Overijssel (0,4 miljoen euro). Ultimo 2018 is er voor 28,4 miljoen euro aan Cultuurfonds-hypotheek verstrekt.

15. Belegde Subsidie-op-termijn

(x EUR 1.000)	2018			2017		
	bedrag	aantal	rente	bedrag	aantal	rente
Stand per 1 januari	28.717	892	4,65%	39.575	1.244	4,90%
Bij: belegde bedragen	0	0	0,00%	8	2	4,10%
rente	1.464			1.833		
Af: uitgekeerd	-7.926	-255		-12.394	-354	
nog bij te schrijven rente	-407			-307		
Stand per 31 december	21.847	637	4,46%	28.717	892	4,65%

Onder de post Belegde Subsidie-op-termijn vallen subsidies die door het Restauratiefonds worden uitbetaald na het verstrijken van een vastgestelde termijn van meerdere jaren. Aangezien voor deze subsidieregeling geen nieuwe voorlopige beschikkingen worden afgegeven loopt deze post af. In 2018 is voor 7,9 miljoen euro aan subsidies uitgekeerd.

KORTLOPENDE SCHULDEN

16. Onderhandse leningen o/g

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	43.566	30.500
Bij: onderhandse leningen < 1 jaar	44.800	43.566
Af: afgelost	-43.566	-30.500
Stand per 31 december	44.800	43.566

Onderhandse leningen die in 2019 volledig moeten worden afgelost.

17. Revolving Fund Varend Erfgoed

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	87	223
Bij: gestort door VSB-fonds	0	0
rente	1	1
vervallen termijnen	0	0
Af: opgenomen	-18	-136
beheervergoeding	-1	-1
Stand per 31 december	69	87

Voor het Revolving Fund Varend Erfgoed is initieel 0,5 miljoen euro toegezegd, waarvan 0,25 miljoen euro door het VSB-fonds en 0,25 miljoen euro door het Restauratiefonds. De laatste Varend Monument-Lening is in 2017 ingegaan.

18. Overige kortlopende schulden

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
a Nog uit te betalen rijkssubsidies	31.332	27.766
b Rekening-courant gemeenten en provincies	12.019	12.687
c Garantiefonds Rijksmusea	36.392	36.300
d Garantiefondsen gemeenten	3.781	3.862
e Bouwrekeningen	49.074	40.771
f Terug te ontvangen subsidies	1.602	1.271
g Overige schulden	703	432
h Overlopende passiva	1.311	1.731
Stand per 31 december	136.214	124.820

18a. Nog uit te betalen rijkssubsidies

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Algemeen OCW	11.171	23.739
Subsidieregeling 2018	14.129	0
Brim-budget art 43 (restauratieachterstand)	1.189	1.831
Restauratieregeling 2012	1.568	1.759
Herbestemming wind en waterdicht	192	420
Rijksmonumenten Groningen	1.541	0
Rijksmonumenten Friesland	1.543	0
Open kerken en kloosters	0	17
Stand per 31 december	31.332	27.766

Subsidies worden uitbetaald aan de begunstigde op basis van declaraties of volgens een vooraf vastgesteld betaalritme (Uniform Subsidie Kader).

18b. Rekening-courant gemeenten en provincies

Rekening-courantfaciliteiten met gemeenten en provincies, die per balansdatum een creditstand tonen.

18c. Garantiefonds Rijksmusea

Garantiefonds dat het ministerie van OCW heeft gevormd ter dekking van de risico's van financieringen van rijksmusea. Verschillende rijksmusea zijn inmiddels leningen aangegaan bij de schatkist ten behoeve van investeringen in hun gebouwen. In 2018 is er voor 0,1 miljoen euro bijgestort door het ministerie van OCW.

18d. Garantiefonds gemeenten

Door gemeenten bij het Restauratiefonds aangehouden garantiefondsen ter dekking van eventuele verliezen op financieringen verstrekt onder gemeentegarantie.

18e. Bouwrekeningen

Bouwrekeningen die per 31 december 2018 een creditsaldo tonen. Dit creditsaldo is het gevolg van nog niet opgenomen bedragen bij al ingegane leningen. De gemiddelde rentevergoeding over deze bouwrekeningen bedraagt 1,50% (2017: 1,50%).

18f. Terug te ontvangen subsidies

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
Stand per 1 januari	1.271	403
Bij: door RCE lager vastgestelde subsidies	5.721	2.556
oninbare vorderingen	0	5
Af: door RCE herziende vaststelling	-992	-319
terugontvangen subsidies	-4.397	-1.374
Stand per 31 december	1.603	1.271

Volgens de gemaakte afspraken met het ministerie van OCW worden de terugontvangen subsidies aan het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies gedoteerd. In 2018 is dat een bedrag van 4,6 miljoen euro.

18g. Overige schulden

De overige schulden betreffen voornamelijk crediteuren en de saldi van diverse rekeningen-courant, die niet direct opvraagbaar zijn.

18h. Overlopende passiva

Dit betreft voornamelijk aan geldgevers nog te betalen rente en van geldnemers vooruit ontvangen rente.

5.6 Toelichting niet uit de balans blijkende verplichtingen

ACTIVA

Reeds gecontracteerd maar nog niet ingegaan

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
a Laagrentende leningen	100	0
b Restauratiefondsplus-hypotheken	6.300	7.400
c Aanvullende leningen	2.800	10.700
Stand per 31 december	9.200	18.100

PASSIVA

Reeds gecontracteerd, maar nog niet ingegaan

	2018	2017
(x EUR 1.000)	bedrag	bedrag
a Onderhandse leningen o/g	26.000	58.500
Stand per 31 december	26.000	58.500

De niet uit de balans blijkende verplichtingen hebben betrekking op:

- Offertes;
- Het nog niet opgenomen deel van bouwrekeningen;
- Belegde Subsidie-op-termijn;
- Delayed Start Funding;
- Renteswaps.

Offertes

Bij offertes heeft het Restauratiefonds zich gecommitteerd tot het verstrekken van een lening, maar de lening is nog niet ingegaan (maar de akte wel gepasseerd) of waarvan de akte nog niet is gepasseerd bij de notaris. De hierbij toegezegde financieringen zijn een raming van de te verwachten productie aan leningen uit de openstaande offertes per 31 december 2018.

Belegde Subsidie-op-termijn

De Belegde Subsidie-op-termijn is de verplichting die is aangegaan om een bedrag op termijn als subsidie uit te betalen. De verplichting is met de gemeente aangegaan, maar de subsidiebeschikking is nog niet ingegaan. Het betreft een voorlopige beschikking.

Delayed Start Funding

In het kader van Delayed Start Funding zijn verplichtingen aangegaan met de Bank Nederlandse Gemeenten (10,0 miljoen euro) en De Nederlandse Waterschapsbank (16,0 miljoen euro) voor het aantrekken van financieringen. Deze leningen gaan in 2019 in.

Renteswaps

In het verleden is een deel van het renterisico afgedekt aan de hand van renteswaps, volgens het toen geldend beleid. De marktwaarde van de renteswaps per balansdatum bedraagt 1,0 miljoen euro positief (2017: 0,3 miljoen euro positief). In de afgesloten renteswapovereenkomsten zijn geen verplichtingen opgenomen om op verzoek van de bank liquiditeiten bij te storten ter dekking van risico's (margin verplichtingen).

Per balansdatum is een effectiviteitstoets uitgevoerd op de kritische kenmerken van de hedgerelatie. Uit deze toets is gebleken dat de ingezette financiële instrumenten, de renteswaps, effectief zijn. Op basis van kostprijs hedge accounting en het hedgebeleid is om die reden geen voorziening benodigd.

Om de onderliggende renterisico's te beheersen heeft het Restauratiefonds per ultimo van het jaar de volgende renteswapovereenkomsten:

- Payer swaps: totale nominale hoofdsom renteswaps op balansdatum van 43,0 miljoen euro (2017: 63,0 miljoen euro), waarbij een vaste rente wordt betaald van gemiddeld 1,15% (2017: 1,41%) en een variabele rente wordt ontvangen op basis van het 6-maands euribor. De laatste overeenkomst loopt af per 1 november 2024.
- Receiver swap: totale nominale hoofdsom renteswap op balansdatum van 4,9 miljoen euro (2017: 4,7 miljoen euro), waarbij een variabele rente wordt betaald op basis van het 6-maands euribor en een vaste rente wordt ontvangen van gemiddeld 3,80% (2017: 3,80%). De overeenkomst loopt af per 6 december 2021.

5.7 Toelichting staat van baten en lasten

Over geheel 2018 is het saldo van baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds uitgekomen op 3,0 miljoen euro (2017: 4,6 miljoen euro). De belangrijkste verklaringen voor de afname van het resultaat ten opzichte van 2017 zijn:

- Een lager renteresultaat van 1,9 miljoen euro (negatief), door een incidenteel resultaat in het voorgefinancierde garantiefonds van 2,1 miljoen euro in 2017, zie toelichting 19.
- Een lagere dotatie aan de voorziening van 0,7 miljoen euro (positief), zie toelichting 23.
- Een hoger koersresultaat van 0,1 miljoen euro (positief), zie toelichting 21.

19. Renteresultaat	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2018	2018	2017
Laagrentende leningen	4.401	4.489	4.654
Laagrentende leningen Restauratiefondsplus-hypothek	823	620	681
Aanvullende leningen	7.055	6.208	6.255
Overige leningen	-236	-100	2.347
Totaal renteresultaat	12.043	11.217	13.937

Het renteresultaat van het Restauratiefonds (verstrekke leningen aan monumenteigenaren) is in 2018 met circa 1,9 miljoen euro afgenomen ten opzichte van 2017 en wordt veroorzaakt door het volgende:

- Het resultaat op overige leningen is gedaald met 2,6 miljoen euro. Dit wordt veroorzaakt doordat er in 2017 een incidentele bate voorgefinancierd garantiefonds van 2,1 miljoen euro is verwerkt. Daarnaast zijn de ontvangen vergoedingen voor vervroegd aflossen gedaald met 0,2 miljoen euro. De rentelasten voor het bouwdepot zijn met 0,1 miljoen toegenomen.
- Het renteresultaat van de aanvullende leningportefeuille is toegenomen met 0,8 miljoen euro ten opzichte van 2017. Dit wordt grotendeels verklaard door de toename van de portefeuille van de aanvullende leningen en de inzet van Delayed Start Funding. Bij Delayed Start Funding wordt voor het funden van aanvullende verstrekte leningen gebruik gemaakt van eigen liquiditeiten voor maximaal één jaar, daarna wordt externe financiering gebruikt om de leningen te financieren (zie Bedrijfsvoering).
- Het renteresultaat op de laagrentende leningen is gedaald met 0,3 miljoen euro. Dit wordt enerzijds verklaard door een afname in de portefeuille leningen en anderzijds door de lagere gehanteerde rente bij renteherziening.

20. Ontvangen behandelingskosten	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2018	2018	2017
Totaal ontvangen behandelingskosten	910	918	996

De ontvangen behandelingskosten die aan klanten in rekening worden gebracht bij het opstellen van een offerte. Bij de Restauratiefonds-hypotheke wordt 1,50% berekend over de hoofdsom en bij de Restauratiefondsplus-hypotheke geldt hetzelfde percentage van 1,50% tot een hoofdsom van 1 miljoen euro, daarboven is het 0,50%. Ook geldt voor de Restauratiefonds(plus)-hypotheke dat voor particulieren (eigen woning, pand fiscaal gezien in box 1) dit bedrag is gemaximeerd tot 1.250 euro per offerte.

21. Overige baten

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2018	2018	2017
Beheervergoeding	563	606	677
Koersresultaat	122	0	0
Overige	72	48	129
Totaal overige baten	757	654	806

De beheervergoeding wordt berekend over de Regionale Restauratiefonds-hypotheke en de overige laagrentende leningen over de uitstaande restschuld per balansdatum. In 2018 is de beheervergoeding met 0,1 miljoen euro afgenomen ten opzichte van 2017, wat wordt veroorzaakt door een eenmalige correctie in de beheervergoeding voor overige laagrentende leningen.

Het koersresultaat in 2018 is 0,1 miljoen euro positief, in 2017 is onder de overige lasten een koersresultaat van 0,4 miljoen euro verwerkt.

22. Managementvergoeding Fondsenbeheer

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2018	2018	2017
Totaal managementvergoeding	7.824	8.089	7.828

Het Restauratiefonds heeft het fondsmanagement via een managementovereenkomst uitbesteed aan Fondsenbeheer Nederland B.V. De managementvergoeding betreft de kosten die direct verbonden zijn aan de managementovereenkomst en bestaan uit de kosten voor de diensten die Fondsenbeheer levert. Fondsenbeheer is belast met de totale exploitatie van het Restauratiefonds. Het uitgangspunt bij de berekening van de hoogte van de managementvergoeding is dat de gebruiker betaalt.

De managementvergoeding in 2018 is in lijn met 2017.

Uit 2018 zijn er 56,5 fte (intern: 45,5 fte en extern 10,9 fte) werkzaam voor het Restauratiefonds (2017: 56,8 fte).

Bestuur en directie

In 2018 is er 260 duizend euro ten laste van het resultaat geboekt voor de bezoldiging van de bestuursleden en directie, hiervan is 100 duizend euro bestemd voor de bestuursleden en 160 duizend euro voor de directie.

23. Dotatie voorziening

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2018	2018	2017
Totaal dotatie voorziening	250	1.500	981

In 2018 is er voor 0,3 miljoen gedoteerd aan de post voorzieningen. De dotatie van de voorziening in 2017 is veroorzaakt doordat de financiering van restauratieprojecten op Sint Maarten vanwege orkaan Irma volledig zijn voorzien (0,6 miljoen euro).

24. Overige lasten

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2018	2018	2017
Communicatiekosten	229	355	242
E-business	149	175	100
Overige algemene kosten	210	272	213
Advieskosten	111	117	329
Bankkosten	64	75	69
Bestuurskosten	100	100	96
Marketingkosten	101	195	115
Onderzoekskosten	12	75	78
Projectkosten	175	755	0
Transitiekosten	545	920	0
Koersresultaat	0	0	363
Totaal overige lasten	1.696	3.039	1.604

25. Vennootschapsbelasting

	Gerealiseerd	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2018	2017
Saldo baten en lasten exclusief belasting	3.939	5.327
Permanent verschil	0	-2.062
Totaal fiscaal resultaat	3.939	3.265
Vennootschapsbelasting	975	806
Effectieve belastingdruk	25%	15%

In 2018 is er geen sprake van permanente verschillen tussen het commercieel en fiscaal resultaat.

26. Onttrekking bestemmingsfonds

In de koopovereenkomst tussen het ministerie van OCW en het Restauratiefonds is afgesproken dat het Restauratiefonds het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies mag aanwenden voor onder meer investeringen in de automatisering. In 2018 heeft het Restauratiefonds van het ministerie van OCW toestemming om 0,1 miljoen euro uit het bestemmingsfonds te onttrekken voor IT investeringen.

5.8 Rapportage Wet normering topinkomens (WNT)

De heer mr. C.J.G Dosker, directeur van het Restauratiefonds is over 2018 voor 36 uur per week bij een voltijdse werkweek van 40 uur vanuit Fondsenbeheer ter beschikking gesteld aan het Restauratiefonds.

Over 2018 zijn geen beëindigingsvergoedingen aan overige functionarissen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

	2018	2017	2017
	mr. C.J.G. Dosker	mr. C.J.G. Dosker	mr. P. Siebinga
Functie	fondsdirecteur	fondsdirecteur	fondsdirecteur
Duur inhuur	01/01 - 31/12	07/03/ - 31/12	01/01 - 01/02
Omvang inhuur	0,9	0,9	0,9
Gewezen topfunctionaris	nee	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking	ja	ja	ja
Langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaamheden	ja	ja	ja
Bezoldiging			
Beloning exclusief pensioen	146.038	113.509	15.714
Pensioen	13.501	10.750	1.294
Totaal bezoldiging	159.539	124.259	17.008
Toepasselijke WNT-maximum*	170.100	135.750	17.286
Motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

* WNT-norm is berekend naar 0,9 fte inhuur. De norm (1,0 fte) bedraagt 189.000 euro.

De WNT-norm van toezichthoudende organen is gehanteerd. De vergoeding aan bestuursleden inclusief vergoeding voor gemaakte kosten bedraagt over 2018 (exclusief btw):

	Mevr. W.J. Maas	Dhr. J.A. Jorritsma	Dhr. drs. A.M. van der Veldt	
Funcities	Voorzitter	Vice-Voorzitter	Penningmeester	
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	
Individueel WNT-maximum	28.350	18.900	18.900	
Bezoldiging				
Beloning	20.000	13.500	13.500	
Belastbare onkostenvergoeding	0	0	0	
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0	
Subtotaal	20.000	13.500	13.500	
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0	
Totaal bezoldiging	20.000	13.500	13.500	
Motivering indien overschrijving	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	
	Mevr. M.J.P.G. Nouwen	Mevr. M.M. Kool	Dhr. drs. A.A.M Brok	Mevr. drs. M.A. van Schijndel
Funcities	Bestuurslid	Bestuurslid	Bestuurslid	Bestuurslid
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Individueel WNT-maximum	18.900	18.900	18.900	18.900
Bezoldiging				
Beloning	13.500	8.750	8.750	8.750
Belastbare onkostenvergoeding	0	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0	0
Subtotaal	13.500	8.750	8.750	8.750
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0	0
Totaal bezoldiging	13.500	8.750	8.750*	8.750
Motivering indien overschrijving	0	0	0	0

Er zijn geen andere vergoedingen, leningen, garanties en dergelijke verstrekt aan bestuursleden.

Conclusie

In het kader van de WNT wordt vermeld dat het Restauratiefonds in 2018 geen functionarissen in dienst heeft gehad, waarvan het belastbaar jaarloon uitsteeg boven de vastgestelde normbedragen die van toepassing zijn voor een desbetreffende stichting.

* Wordt naar gemeentekas doorgestort.

5.9 Overige gegevens

Bestemming Saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds van boekjaar 2018

De jaarrekening, zoals opgemaakt door het bestuur, en de door het bestuur voorgestelde winstbestemming verwerkt in de jaarrekening, zijn besproken in en ongewijzigd vastgesteld door de Raad van Toezicht in haar vergadering van 18 april 2019. Het saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds van boekjaar 2018 ten bedrage van 3,0 miljoen euro is ten gunste van de algemene reserve gebracht als volgt:

- 1,7 miljoen euro ten gunste van de algemene reserve Revolving Fund;
- 1,3 miljoen euro ten gunste van de algemene reserve Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypothek.

De dotaties zijn dienovereenkomstig in de jaarrekening verwerkt.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben geen gebeurtenissen na balansdatum plaatsgevonden, die vermeld moeten worden in de jaarstukken.

Nationaal Restauratiefonds, Amersfoort

6. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: Het bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Nationaal Restauratiefonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Nationaal Restauratiefonds te Zeist gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Nationaal Restauratiefonds per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de in Nederland geldende Richtlijn RJ 640 Organisaties zonder winststreven en de bepalingen krachtens de WNT.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de winst-en-verliesrekening over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Nationaal Restauratiefonds zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheids-regels in Nederland.

Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekeningen en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- voorwoord directeur / bestuurder;
- kerncijfers;
- over het Restauratiefonds;
- verslag van de Raad van Toezicht;
- bestuur in 2018;
- de overige gegevens.

Op grond van de hiernavolgende werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Heilig Hartkerk, Arnhem

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder verslag van het bestuur in overeenstemming met de in Nederland geldende Richtlijn RJ 640 Organisaties zonder winststreven en de bepalingen krachtens de WNT.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening.

- Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
 - het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur en de Raad van Toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Amsterdam, 18 april 2019

Mazars N.V.

w.g. J.C. van Oldenbeek MSc RA

Colofon

Tekst Heilig Hartkerk & Brouwhuis Breda:

MCM Tekst / Mirjam van Huet

Vormgeving:

Emotion

Eindredactie:

Nationaal Restauratiefonds

Fotografie:

Stefan Ammerlaan, Ingrid de Roode, Sven Scholten
& Jan van den Berg

Beeld voorzijde:

Villa Jongerius